

ارزیابی تاثیرات اجتماعی احداث بوستان کودک ناحیه او ۴ منطقه ۲۲

پژوهشگر

علی جنادله

همکاران پژوهش

مجتبی عبدی

مریم رهنما

ناظر طرح

دکتر محمد رضایی

فصل اول

چارچوب و روش‌شناسی مطالعه

بیان مساله

توسعه و تغییر هرگز صرفاً محصول فرایند عمدی و کنترل شده‌ی بنگاههای توسعه و سازمانهای مردم نهاد نیست، بلکه تغییر نتیجه‌ی فرایندهای وسیع‌تری است که برآیند عوامل اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، تاریخی و زیست محیطی بشمار است؛ از جمله مبارزه‌ی قدرت میان گروههای ذینفع مختلف. درک این فرایند برای شناخت رابطه‌ی درست تغییرات حاصل از یک پروژه یا برنامه خاص، با متن و زمینه‌های کلی‌تر محاط بر آن، اهمیت زیادی دارد (روح، ۱۳۷۸: ۴۸).

در ابتدای فرآیند توسعه، ارزیابی پروژه‌های مختلف، بیشتر معطوف به ابعاد اقتصادی و فنی و عمرانی بوده است، اما با وقوف کارشناسان و پژوهشگران به ارتباط تنگاتنگ ابعاد مختلف جامعه با یکدیگر، امروزه این یک واقعیت پذیرفته شده است که هر پروژه عمرانی و فنی می‌تواند پیامدهای اجتماعی و فرهنگی دیگر را نیز بدنبال داشته باشد که عملکرد و کارکرد آن پروژه را تحت تاثیر قرار دهند. امروزه با رشد و گسترش اطلاعات و آگاهی‌های کنشگران عرصه‌های اجتماعی و بسط دامنه مطالبات شهروندان، همچنین نیاز مسئولان به حمایت‌های مادی، غیر مادی افراد، توجه به «انسان» را به عنوان یکی از اضلاع اصلی توسعه پایدار (چه از روی اعتقاد و چه از روی اجبار) بیش از هر زمان دیگری برجسته ساخته است. با ورود انسان به عرصه معادلات

صنعتی و اجتماعی این سؤال مطرح شد که مصرف کنندگان، کاربران و بهره‌مندان نهایی هر یک از این محصولات، مصنوعات یا اقدامات تا چه اندازه از پدیده‌های پیش رو خرسند و مشعوف می‌شوند؟

در پاسخ به این سؤال رویکرد مهندسان به عنوان رویکردی انطباقی (Conformance approach) که صرفاً ملاحظات فنی و تکنیکی را در تولید کالا و خدمات مدنظر داشت مورد انتقادات جدی واقع شد و رویکرد انتظاری (Expectational approach) جای خود را در میان مدیران باز کرده و نهضت مدیریت جامع کیفیت شکل گرفت. در پاسخ به پرسش پیش گفته، چه بسیار اقداماتی که از سر خیرخواهی و با هدف ایجاد فضا و فرصتی برای بهگشت، به واسطه تأثیرات ناخواسته‌ای که بر زندگی مردم داشته و عدم تلاش برای شناسایی این اثرات پیش از وقوع و اقدام برای جلوگیری و یا کاهش آنها، مورد اقبال واقع نشده و علی‌رغم تمامی هزینه‌های صرف شده نیازمند هزینه‌ای مضاعف برای جبران خسارات و جلب نظرات مردم می‌باشد.

با توجه به همین واقعیت است که امروزه در مراحل مختلف پروژه (از طراحی تا احداث و کاربری) ارزیابی‌های اجتماعی و فرهنگی به منظور آگاهی از پیامدهای مختلف پروژه‌ها مورد توجه کارشناسان قرار گرفته است. این مجموعه مطالعات که در ابتدا بصورت پراکنده صورت می‌گرفته است امروزه تحت عنوان "ارزیابی اجتماعی فرهنگی پروژه‌ها" شناخته می‌شود. این ارزیابی مستلزم درک دیدگاه‌های نفع‌برندگان گوناگون مداخله‌های توسعه‌ای و مستلزم درک زمینه‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی این مداخله‌ها است (روچ، ۱۹۹۹). شهرداری تهران نیز نظر به همین ضرورت‌ها، انجام مطالعاتی تحت عنوان پیوست اجتماعی فرهنگی پروژه‌ها را در دستور کار خود قرار داده است.

منطقه ۲۲ شهرداری با توجه به نوپا بودن، می‌تواند از تجارب مناطق دیگر استفاده کرده و پیش از شروع هر اقدام یا طرح توسعه‌ای، به بررسی پیامدهای محتمل آن پردازد. احداث یک بوستان در نگاه اول اقدامی با پیامدهای مثبت به نظر می‌رسد، اما تجارب مناطق دیگر تهران نشان داده شده که به دلایل مختلف، احداث برخی بوستان‌ها منجر به پیامدهایی منفی از جمله فراهم نمودن مکانی برای تجمع اراذل و اوباش و در نتیجه ناامنی در محدوده اطراف بوستان مربوطه شده‌اند. لذا شهرداری این منطقه، بعنوان منطقه‌ای جدید التاسیس و از پیش برنامه‌ریزی شده، می‌تواند با بررسی پیامدهای احتمالی پروژه‌ها و اقدامات توسعه‌ای، از بسیاری از آسیب‌های احتمالی آنها جلوگیری کرده و یا آنها را کنترل و تعدیل نماید. از جمله پروژه‌های مورد نظر

شهرداری منطقه ۲۲ تهران، احداث دو بوستان کودک در نواحی یک و چهار این منطقه است. براین اساس، موضوع اصلی این پژوهش، بررسی آثار و پیامدهای اجتماعی فرهنگی این دو بوستان منطقه ۲۲ می‌باشد.

اهداف تحقیق

پژوهشگران و صاحب‌نظران، اهداف مختلفی را برای مطالعات اتم معرفی کرده‌اند. ونکلی (۱۳۸۸) نخستین هدف مطالعات اتم را فراهم آوردن محیط انسانی و بیوفیزیکی پایدارتر و دادگرانه‌تر معرفی کرده است. وی در این خصوص می‌افزاید، هدف اتم فراهم آوردن محیطی است که از لحاظ بوم‌شناختی، اجتماعی فرهنگی و اقتصادی پایدارتر و دادگرانه‌تر باشد. پس اتم مایه افزایش توسعه و توانمندسازی اجتماعی است و ظرفیت‌سازی خواهد کرد و سرمایه اجتماعی را بسط خواهد داد (ص ۳۷). سادلر و فولر (۲۰۰۲) بصورت عملیاتی‌تری، هدف ارزیابی پیامدهای اجتماعی، را شناسایی نتایج انسانی یک فعالیت یا طرح پیشنهادی بیان کرده‌اند که توجه خاصی به تعدیل جنبه‌های معکوس و ناخواسته دارد. همچنین در کارگاه آموزشی ارزیابی تاثیرات اجتماعی، از جمله اهداف اصلی اتم، آگاه کردن ذینفعان اقدامات توسعه‌ای بر پیامدهای مثبت و منفی اقدامات توسعه‌ای، و سهیم کردن ایشان در تصمیم‌گیری درباره توسعه و انعطاف پذیر کردن فرایندهای تصمیم‌گیری و مدیریت توسعه و آماده کردن مدیریت توسعه برای مقابله با رخدادهای پیش‌بینی نشده برشمرده شده است.

لذا با توجه به این ادبیات، هدف اصلی این پژوهش، پیش‌بینی و شناخت آثار و پیامدهای اجتماعی ناشی از طرح احداث بوستان کودک ناحیه ۱ و ۴ منطقه ۲۲ در راستای اصلاح و مدیریت این آثار و پیامدها می‌باشد. اما برای تحقق این هدف، اهداف جزئی زیر باید مورد توجه قرار گیرند:

الف) شناسایی ابعاد مختلف طرح

ب) تعیین افراد، گروه‌ها و نهادها و سازمان‌های ذینفع در این طرح

ج) پیش‌بینی آثار و پیامدهای احتمالی احداث بوستان کودک منطقه ۲۲

د) ارائه پیشنهادهایی برای تعدیل پیامدهای احتمالی

چارچوب مطالعه اتم در این تحقیق

مطالعات اتم عموماً به دلیل چند وجهی بودن آثار و پیامدهای اقدامات توسعه‌ای از یک چارچوب نظری مستقلی پیروی نمی‌کنند. به همین دلیل مطالعات اتم در زمره مطالعات بین‌رشته‌ای قرار می‌گیرند و متناسب با

ابعاد و وجوه مختلف اقدام توسعه‌ای از نظریه‌ها و رشته‌های مختلفی کمک می‌گیرند. اما از نظریه جامعه-شناختی، انسان‌شناختی، روانشناسی و بقیه عرصه‌های علوم اجتماعی استفاده می‌کند تا بتواند تغییرات اجتماعی و تأثیرات آن‌ها بر مردم را مدل‌سازی و درک کند. براین اساس می‌توان گفت اما فاقد نظریه‌ای مستقل است و مدل‌سازی و مفاهیم حوزه‌ها بر گرفته از ادبیات علوم اجتماعی و کاربر است (فاضلی و پاکسرشت، ۱۳۸۸).

اما علی‌رغم تنوع مطالعات صورت گرفته در زمینه ارزیابی تأثیرات اجتماعی، با مرور مطالعات صورت گرفته توسط کمیته بین‌سازمانی ایالات متحده (۲۰۰۳)، فرانک ونکلی (۲۰۰۳)، کورت فینستربوش (۱۹۸۱)، هنک بکر (۱۹۹۷) و نیک تیلور (۲۰۰۴)، مشترکاتی را می‌توان در آنها یافت که می‌تواند راهنمای پژوهشگران در این زمینه باشند. علی‌رغم تعدد دسته‌بندی‌های مختلف برای مراحل ا تا و ذکر اسامی مختلف برای این مراحل، می‌توان مراحل ا تا را در ۱۰ مرحله زیر خلاصه کرد (فاضلی و پاکسرشت، ۱۳۸۸):

- ۱- شناسایی نیاز به انجام مطالعه ا تا: این یک مطالعه سریع است که نشان می‌دهد آیا اساس به انجام یک مطالعه ا تا نیاز است و مطالعه باید در چه سطحی انجام شود.
- ۲- شناسایی اقدام توسعه‌ای: ارائه شرح دقیقی از اقدامی که قرار است پیامدها و تأثیرات آن بررسی شود.
- ۳- دامنه‌یابی: دامنه‌یابی به معنی شناسایی مرزهای تأثیرات اقدام توسعه‌ای است که خود شامل چند زیرمرحله شناخت متغیرها، تعیین مرزهای جغرافیایی مطالعه، تحلیل سیستم‌ها و شناسایی ذینفعان است.
- ۴- جمع‌آوری داده‌های پایه‌ای: در این مرحله داده‌های پایه‌ای که بیانگر وضعیت موجود است و به پیش‌بینی پیامدهای احتمالی کمک می‌کند را جمع‌آوری می‌کنیم.
- ۵- برآورد اولیه تأثیرات احتمالی: در این مرحله تیم ا تا اشراف کاملی بر طرح بدست آورده است و با توجه به اطلاعات بدست آمده، می‌تواند تأثیرات و پیامدهای احتمالی این طرح را برآورد و پیش‌بینی کند.
- ۶- گزینش و مطالعه تأثیرات مهم: بر مبنای شناخت‌های حاصل از مراحل قبلی، مهمترین تأثیرات انتخاب و مطالعه می‌شوند. این مطالعه شامل ارزیابی سناریوهای آینده بر مبنای محاسبه تغییرات احتمالی بر اثر تأثیرات پیش‌بینی شده خواهد بود.
- ۷- ارزیابی گزینه‌های بدیل: در این مرحله از مطالعه ا تا، گزینه‌های بدیل که پیامدهای منفی کمتری بدنبال خواهند داشت مورد بررسی قرار خواهند گرفت.

- ۸- پیشنهادهایی برای تعدیل پیامدها: تیم ااتا در هشتمین مرحله، بر مبنای برآوردی که از آینده اجرای اقدامات توسعه ای ارائه می‌کند، پیشنهاداتی برای تعدیل آسیب های اقدام خواهد داشت.
- ۹- طراحی و اجرای نظام نظارت: پس از آنکه ااتا برخی گزینه‌ها را رد کرد، پیشنهاداتی برای کاستن از عوارض منفی ارائه داد، یا تغییر در برنامه‌ریزی اقدامات را ضروری تشخیص داد، باید نظامی برای نظارت بر اجرای این پیشنهادات وجود داشته باشد. این نظام همچنین تغییرات پیش‌بینی نشده در جریان اجرای اقدام را نیز تحت بررسی و کنترل دائم خواهد داشت.
- ۱۰- ارزیابی مطالعه ااتا: ااتا نیز به مانند هر مطالعه‌ای نیازمند ارزیابی است. این نظارت می‌تواند در خلال مطالعه صورت گیرد. اما قطعا در پایان مطالعه نیز ارزیابی کردن کیفیت کار تیم ااتا و تطابق آن با معیارهای انجام مطالعه ضروری است. این ارزیابی‌ها شامل ارزیابی علمی، مالی، و اثربخشی پیشنهادات جبرانی (در مواردی) می‌شود.

روش‌شناسی تحقیق

مطالعات ااتا همانگونه که از لحاظ نظری مطالعاتی بین رشته‌ای بوده و از نظریه‌ها و رشته‌های مختلفی بهره می‌برند، در روش‌شناسی نیز از روش‌ها و تکنیک‌های مختلفی سود می‌جویند. روش‌های متداول علوم اجتماعی اعم از کمی و کیفی، به علاوه روش‌های برگرفته از اقتصاد، آمار و بقیه عرصه‌های ارزیابی تأثیر (نظیر ارزیابی تأثیرات بهداشتی و...) برای توصیف، پیش‌بینی و برآورد اثرات تغییرات ناشی از اقدامات توسعه‌ای به کار گرفته می‌شوند (فاضلی و پاکسرشت ۱۳۸۸).

این تعدد و تکثر در تکنیک‌ها و روش‌های مورد استفاده در مطالعات ااتا، گاه ناشی از رویکردهای نظری و گاه در نتیجه ابعاد متعدد اقدام توسعه‌ای مورد مطالعه است. بعنوان مثال سادلر و فولر (۲۰۰۲) رهیافت اتخاذ شده در مطالعه ااتا را از جمله دلایل این تکثر روش‌شناختی می‌دانند: «در میان صاحب‌نظران و متخصصان ارزیابی پیامد اجتماعی اختلافات ظریفی در مورد چارچوب‌های روش‌شناختی که می‌باید بکار گرفته شود وجود دارد. مشخصا نوعی اختلاف و تکثر بین رویکرد علمی- منطقی که به پیش‌بینی تغییرات تاکید دارد و رویکرد سیاسی- اجتماعی که ارزیابی پیامد اجتماعی به سوی توسعه اجتماعی و توانمندسازی تاکید دارد قابل شناسایی است.»

با وجود این، در عمل این اختلافات چندان هم واضح و آشکار نیستند و از رهگذر عبارات مرجع و رویه‌های ارزیابی محیطی و همچنین بواسطه تاکید مشترک بر مدیریت پیامدهای اجتماعی کم‌رنگ شده است. هر دو مکتب ارزیابی پیامد اجتماعی منابع اطلاعات و داده‌های ذیل را ذکر کرده‌اند:

- اطلاعات در مورد طرح

- تجربه اقدامات مشابه، مانند گزارشات مستند سایر ارزیابی‌های اجتماعی

- سرشماری‌ها و آمارهای حیاتی مربوط به ناحیه/ جمعیت تحت تاثیر

- منابع ثانویه که به ثبت شرایط و روندهای موجود مبادرت کرده‌اند

- پیمایش و تحقیقات میدانی، شامل مصاحبه‌ها، جلسات و سایر ابزارهای ملاقاتی

کریس روچ (۱۳۸۸) نیز به پیمایش، مصاحبه‌های عمیق فردی، گفت و گوهای گروهی، کارگاه‌ها، مشاهده مستقیم، پژوهش مشارکتی، مطالعه موردی و تحلیل روند بعنوان روش‌ها و تکنیک‌های مورد استفاده در مطالعات ارزیابی تاثیرات اجتماعی اشاره می‌کند. نکته مهمی که در مساله روش‌شناسی مطالعات اتا، مورد اتفاق بیشتر پژوهشگران این زمینه است، لزوم استفاده از روش‌ها و تکنیک‌های متعدد متناسب با اقدام توسعه‌ای مورد مطالعه، برای ارزیابی و پیش‌بینی هر چه بهتر پیامدها و تاثیرات احتمالی است. روچ در این خصوص بیان می‌کند: «انتخاب ابزارها و روش‌های مناسب به هدف و کانون توجه ارزیابی تاثیر، متن و زمینه آن، استعدادها و مهارت‌های شرکت‌کنندگان و منابع موجود بستگی دارد. یکی از مهارت‌های اصلی مورد نیاز پژوهشگران ارزیابی تاثیر پروژه توانایی انتخاب ترکیب و توالی مناسبی از ابزارها و روش‌ها است. هیچ‌یک از این ابزارها به تنهایی برای تعیین تاثیر مورد مطالعه، کفایت نمی‌کند».

سادلر و فولر (۲۰۰۲)، نیز با بیانی دیگر به لزوم اتخاذ رویکرد تلفیقی در روش‌ها و تکنیک‌ها مطالعات اتا اشاره می‌کنند: «یک ارزیابی پیامد اجتماعی، بسته به میزان دامنه‌اش می‌تواند از چندین ابزار و تکنیک سود جوید. استفاده از فنون چندگانه می‌تواند به برطرف سازی مشکل اطلاعات و داده‌های ناکافی، و همینطور مقایسه و برجسته‌سازی هر نوع اختلاف آماری به دست آمده از منابع گوناگون کمک نماید. عموماً یک رویکرد ادغام شده یا تلفیقی که از چندین روش تلفیق شده باشد، قابل اعتمادترین پیش‌بینی پیامدها و بهترین معیارها برای تعدیل و مدیریت پیامدها فراهم می‌آورد».

در مطالعه حاضر نیز بنا به تعدد ابعاد اقدام مورد مطالعه و تكثر گروه‌ها و افراد مورد بحث، رویکردی تلفیقی بکار برده شده است که براساس آن، به تناسب مراحل مختلف مطالعه اتا، از روش‌ها و تکنیک‌های مختلفی استفاده خواهد شد. این مطالعه، براساس مدل پیشنهادی، در مراحل زیر انجام خواهد گرفت. تکنیک‌های مورد استفاده در هر مرحله نیز به اختصار ذکر شده است:

جدول ۱-۱: خدمات و تکنیک های مراحل مختلف مطالعه

مرحله	خدمت	ملاحظات
اول	توصیف و شناسایی ابعاد پروژه	شرح موقعیت مکانی، بررسی کاربری های زمین های اطراف، سازما نها و نهادهای مستقر در اطراف، و بررسی تسهیلات و امکانات در نظر گرفته شده در بوستان
	جلب مشارکت عمومی	برگزاری جلساتی با مدیران محلی و کسانی که قادرند اطلاعاتی در خصوص پروژه ارائه کنند؛ تدوین طرحی برای جلب همکاری مردم در اجرای تحقیق.
دوم	ارزیابی دامنه تأثیرات مثبت و منفی احداث بوستان کودک	هدف از این کار محاسبه دامنه تأثیرات احداث بوستان کودک است و انجام خدمات زیر را شامل می شود: - ارزیابی حدود جغرافیایی تأثیر - تأثیر بر کسب و کارهای واقع در محدوده احداث بوستان - تأثیر بر وضعیت زندگی (زندگی روزمره، فعالیت اقتصادی، ترافیک، ارزش املاک و ...) مردم محدوده احداث بوستان - شناسایی گروه ها و سازمانهایی که تحت تأثیر بوستان قرار می گیرند (در این بخش، مصاحبه با معتمدین محلی، کسبه، مدیران شهری حمل و نقل و بهداشت و مدیران شهرداری مربوطه صورت خواهد گرفت).
	جمع آوری اطلاعات پایه ای درباره احداث بوستان و تأثیرات آن	- جمع آوری اطلاعات مربوط به محله ی مورد نظر - اجرای پرسشنامه سنجش تأثیر بر کسب و کارها (کسبه محدوده احداث بوستان) - اجرای پرسشنامه در بین ساکنان محله ی مورد نظر
سوم	برآورد تأثیرات احداث بوستان	- تحلیل داده های جمع آوری شده از پرسشنامه ها - تحلیل داده های جمع آوری شده در مصاحبه ها
	شناسایی تأثیرات وارده به ذینفعان	در این بخش گزارشی نوشته می شود و مبتنی بر انجام مراحل قبل، فهرستی از تأثیرات احداث بوستان بر ذینفعان شناسایی شده (کسانی که به صورت مثبت یا منفی تحت تأثیر احداث بوستان قرار می گیرند) ارائه خواهد شد.
چهارم	گزارش نهایی	جمع بندی نتایج و ارائه پیشنهادهایی در خصوص پیامدهای احتمالی احداث بوستان

فصل دوم

شناسایی اقدام توسعه ای

الف- جانمایی مکان طرح بوستان کودک ناحیه یک و نشانی محل اجرای آن

بوستان دوستدار کودک واقع در شهرک چشمه، در محدوده شهرداری منطقه ۲۲ می‌باشد. به جهت دسترسی، سایت از موقعیت خوب برخوردار بوده و ارتباط نزدیکی با گره‌ها و محورهای ارتباطی اصلی منطقه دارد. این مسئله، طرح را در شرایط ویژه‌ای قرار داده و لزوم طرحی خاص برای این مکان را یادآور می‌سازد.

۲-۲- اهداف و سیاست های طرح

۱- توسعه و گسترش فضاهایی ویژه برای کودکان: با نگاهی به بافت جمعیتی و متراژ پایین واحدهای مسکونی محدوده اطراف زمین اختصاص یافته برای بوستان کودک، وجود فضایی خاص کودکان در این ناحیه لازم به نظر می‌رسد. چرا که وجود فضای شهری در میان بافت مسکونی شرایط روانی مناسبی برای کودکان آن محدوده بوجود می‌آورد.

۲- در نظر گرفتن همه گروه های سنی: با توجه به جای گیری بوستان در میان بافت مسکونی، چنین به نظر می‌رسد که ایجاد انگیزه ای لازم برای ورود گروه های مختلف سنی کودکان به بوستان مناسب باشد چرا که بافت اجتماعی مناسبی را در درون پارک فراهم می‌آورد. لذا در طرح بوستان سعی شده است تا با توجه به نوع سلیقه و رفتار اجتماعی گروه های مختلف سنی فضاهای بوستان به کاربری های مناسب اختصاص داده شود.

۳- توسعه تفریحات سالم: تأمین فضای کافی، کارآ و مناسب برای سالم سازی تفریحات اجتماعی یکی دیگر از اهداف می باشد. در صورتی که جامعه ی شهری فضایی مناسب برای گذران اوقات فراغت خود بیابد و وسایل و ابزار نیکو در دسترس داشته باشد، به سوی تفریحات سالم در هوای آزاد، بازی، تفریح و ورزش متمایل خواهد شد و رفتار تفریحی و اجتماعی آنان نیز به نیکویی هدایت می گردد.

۴- عامل ارتباطی محله های اطراف: در طراحی فضاهای شهری باید سعی شود تا فضای طراحی شده ارتباط لازم میان محله ها و گروه های مختلف شهری که در میان آنها واقع شده است برقرار کند، در طراحی بوستان دوستدار کودک نیز سعی شده تا گروه های شهری اطراف بوستان به شیوه ای مناسب با یکدیگر ارتباط برقرار کند. و عامل ارتباطی مناسبی برای ارتباط گروه های مختلف در اطراف بوستان با یکدیگر در نظر گرفته شده است.

۵- اهداف عملیاتی

- تأکید به نقش اصلی ایجاد فضاهای جذاب برای کودکان
- استفاده از خصوصیات و امکانات طبیعی و بالقوه ی زمین
- استفاده مناسب از دسترسی های پیرامون زمین
- ایجاد ارتباط بین محله های مختلف
- طراحی فضاها متناسب با اهداف آموزشی تعیین شده
- ایجاد راه های ارتباطی مستقیم بین گروه های اصلی شهری پیرامون بوستان
- طراحی بوستان به نحوی که به صورت پیاده قابلیت استفاده ی مطلوب را داشته باشد

۲-۳- اصول و مبانی طرح

۲-۳-۱- مقیاس: منظور، تناسب بهینه بین عملکرد، فضا و طرح پیش نهادی برای آن عملکرد در این بوستان است. فضای سبز به قطعات مختلفی تقسیم می شود این قطعات با سطوح، وسعت ها و شرایط مختلف، در مقیاس های متفاوت مطرح گشته و نقش آن ها نیز متفاوت است. هر یک از عناصر جز می بایست با توجه به مقیاس بوستان مذکور توجیه و تعریف شود. ورودی ها، محورها، میادین، فضای تجمع حتی ابنیه بوستان ها با توجه به مقیاس بوستان طراحی می شوند.

۲-۳-۲- روحیه: منظور از روحیه احساسی است که پس از حضور در بوستان به استفاده کنندگان القا می شود. همانطور که گفته شد این بوستان در کنار مراکز خرید قرار گرفته است و با مناطق مسکونی فاصله قابل توجهی دارد کودکان در این مکان از آزادی کامل برخوردار بوده و تولید سرو صدا و هیاهوی آنان هیچ مزاحمتی برای ساکنین مناطق مسکونی ایجاد نمی کند. لذا به دلیل حضور اغلب کودکان، روحیه جنبش و جوش در تمام نقاط بوستان حاکم می شود. از آن گذشته، بوستان باید دارای کشش و جاذبه باشد تا به عنوان محلی برای گذران اوقات فراغت مفید واقع شود. نقاط جاذب باید در معرض دید رهگذران قرار گیرد تا موجب جذب آن ها گردد. این نقاط در بوستان های محله ای باید در جایی قرار گیرند که از محلات مجاور بوستان قابل رویت باشند.

۲-۳-۳- هم آهنگی: هم آهنگی در چند مقوله مجزا قابل بررسی است. اول هم آهنگی و سازگاری با عملکردهای مجاور، هم آهنگی بین عناصر درونی بوستان و در آخر، هم آهنگی و سازگاری با تأثیرات عوامل و عناصر موجود مانند حریم ها و ...

عملکردهای درونی بوستان ها هم آهنگ با محیط اطراف طراحی و مستقر می شوند به نحوی که عملکردهایی که در مجاورت جاده های اطراف قرار می گیرند با فعالیت ها و رفت و آمدهای پیرامون سازگاری داشته باشند و همچنین عملکردهایی که با محیط داخلی بوستان هم آهنگ هستند، در داخل بوستان در نظر گرفته می شوند. فعالیت هایی نیز که برای محلات مسکونی مجاور تولید مزاحمت نمایند و در جهت سرویس دهی به مناطق مسکونی پیش بینی شده باشند در مجاورت محل های مسکونی واقع می شوند. در طراحی بوستان جانمایی عناصر و عملکردها با محیط پیرامون و همچنین با یکدیگر سنجیده و بررسی می شود و عملکردهایی که دارای جنب و جوش و فعالیت بیشتری هستند و یا دسترسی آسان و نمایان بودن آن ها از بیروم مورد نظر است در کناره ها و لبه های بوستان واقع می شوند و عملکردهایی که احتیاج به سکوت و آرامش بیشتری دارند در قسمت داخلی و آرامتر بوستان در نظر گرفته می شوند. به این ترتیب بوستان ناهنجاریهای محیط اطراف را از بین می برد، ضمن اینکه در داخل بوستان و بین عملکردها نیز سازگاری و هم آهنگی وجود خواهد داشت.

۲-۳-۴- ارتباط: ارتباط بوستان با مجموعه مسکونی که در مجاورت آن قرار دارد باید به نحوی باشد که ساکنین به راحتی به بوستان دسترسی یابند. لذا باید ارتباط ساکنین این مجموعه از طریق پیاده به راحتی صورت

گیرد. بنابراین یک ورودی پیاده رو در شمال سایت و یکی دیگر در جنوب برای دسترسی ساکنین در نظر گرفته شده است. همچنین از طرف غرب سایت نیز ۳ ورودی با تعبیه پل بر روی برکه برای سهولت دسترسی، طراحی شده است. دسترسی سواره به سایت نیز از طریق سه خیابان اطراف سایت امکان پذیر می باشد.

۲-۳-۵- معماری و فضای سبز: در یک بوستان معماری و فضای سبز مکمل یکدیگرند، شاید این مفهوم چندان اغراق آمیز و دور از واقعیت نباشد که در بوستان ها، درختان و فضای سبز جایگزین احجام بی روح معماری هستند و فضاها و مناظری که توسط احجام در هر مجموعه معماری شکل می گیرد، در بوستان ها توسط گلهها، درختچه ها و درختان تنظیم می گردد.

فضای سبز، احجام بی روح، کف سازی ها و تراس بندی ها در یک بوستان تواما به کار گرفته می شوند تا بتوانند مکمل یکدیگر بوده و فضایی مطلوب را بوجود آورند. فضای سبز می بایست اصول حاکم بر طراحی معمارانه بوستان را تبعیت کند تا بتواند نقش مکمل خود را بخوبی ایفا کند، بنابراین اصولی برای مقیاس، روحیه، هم آهنگی و ارتباط در طراحی های فضای سبز در نظر گرفته می شوند. علاوه بر آن فضای سبز نقش تعیین کننده ای در موارد زیر دارد.

- تنظیم فضاها و طراحی شده
- تنظیم منظره های عمومی
- ایجاد چشم اندازهای جدید
- تشدید یا تغییر کیفیت فضاها (ایجاد تنوع، جاذبه، تغییر روحیه و ...)

علاوه بر موارد ذکر شده، نقش ویژه آن برای آموزش می باشد. با تقسیم و تفکیک فضاها سبز به فضاها کوچک تر علاوه بر امنیت استفاده از این فضاها، با کاشت متنوع گیاهان، درخت ها و درختچه ها نقش آموزشی آن نیز در نظر گرفته شده است.

۲-۳-۶- امنیت: با استقرار فضاها اختصاص یافته برای رده های مختلف سنی کودکان در مجاورت ضلع شرقی سایت، که در حدود دو متر پایین تر از سطح مجاور به آن می باشد سعی بر ایجاد امنیت کامل کودکان گردیده است. از طرفی با احداث برکه در طول سایت و در مجاورت خیابان غربی، دسترسی به سایت محدود و کنترل شده است.

۲-۴- عوامل موثر در تعیین ساختار اصلی طرح

۲-۴-۱- ساختار ناشی از ضرورت ایجاد ارتباط و دسترسی بین گروه های شهری اصلی پیرامون بوستان: یکی از اهداف و سیاستهای طرح بوستان ایجاد انگیزه لازم و مناسب برای استفاده هر چه بیشتر از محیط بوستان می باشد. در طرح اصلی بوستان سعی شده تا بین عملکردها و گره های شهری اصلی بوستان و کاربری های اصلی درون بوستان مستقیم ایجاد شود. لذا یک مسیر اصلی مستقیم پیاده در بوستان برای دسترسی آسان تر پیش بینی شده است. در طراحی معابر و مسیرهای داخل بوستان سعی شده تا با توجه به مطالب ذکر شده نوعی طبقه بندی و تقسیم بندی در نظر گرفته شود که بر اساس این طبقه بندی عرض معابر نیز تغییر خواهد کرد. نوع اول مسیرهای مستقیم می باشند که چگونگی پیدایش آنها ذکر شد و نوع دوم مسیرهایی هستند که شخص هم از فضای شادی بخش و هم به مقصد خود سرسرع تر برسد. نوع سوم مسیری است که زمین بوستان را دور خواهد زد و به مانند یک کمربند سایت را احاطه خواهد کرد.

۲-۴-۲- ساختار ناشی از ایجاد عرصه های خلوت و شلوغ: در طراحی بوستان دوستدار کودک سعی شده تا نوعی تنوع فضایی بواسطه ایجاد عرصه های خلوت و شلوغ در درون بوستان ایجاد شود. بطوری که قطعات اصلی بوستان با توجه به شلوغ و خلوت بودن آن ها کنار یکدیگر قرار داد.

۲-۴-۳- ساختار ناشی از شفافیت مسیرها در درون بوستان: یکی از اصولی که در طراحی مورد توجه بوده است ایجاد نوعی شفافیت در مسیرهای طراحی شده درون بوستان می باشد. این شفافیت به شخص استفاده کننده از بوستان اجازه می دهد تا مسیر خود را با دید بهتر و مناسبی انتخاب کند. بر عکس بسیاری از پارک ها و بوستان که این شفافیت در مسیرهای آن ها به چشم نمی خورد و گاهی شخص استفاده کننده در تعیین مسیر دچار مشکل می شود. در طراحی این بوستان سعی شده تا با ایجاد مسیرهای مستقیم و بین گره های اصلی بوستان شفافیت لازم در مسیرهای اصلی دیده شود که تأثیر قابل توجهی بر ساختار اصلی بوستان داشته است.

۲-۴-۴- ساختار ناشی از شیب طبیعی زمین: در تعیین ساختار اصلی بوستان عوامل زیادی همچون عوامل طبیعی و امکانات و محدودیت های موجود در زمینه های مختلف موثرند. هر یک از عوامل بر فرم و ساختار بوستان تأثیراتی قابل توجه می گذارند. یکی از این عوامل شیب طبیعی زمین می باشد. شیب زمین

همانطور که نشان داده شده است تا کدهای ارتفاعی پروژه مطابق با کدهای ارتفاعی توپوگرافی زمین باشد تا حجم خاک برداری به حداقل خود برسد.

۲-۴-۵- ساختار ناشی از ایجاد گره های کاربری: برای استفاده بیشتر از گره های اصلی بوستان سعی بر آن شده است تا در فواصل مختلف، در قسمت های مرکزی بوستان و همچنین بر سر راه مسیر اصلی پیاده روی واقع شوند. با توجه به این که کاربری های دیگر بوستان در نزدیکی های این گره ها قرار دارند، استفاده کنندگان با رسیدن به این قسمت ها متوجه کاربری های دیگر می شوند.

۲-۴-۶- تأثیر طراحی برکه در بوستان: یکی از کاربری های مهم در بوستان وجود برکه در قسمت غربی می باشد. برای بهترین نوع ایجاد برکه و هماهنگ کردن آن با طرح، باید دقت بسیاری به خرج داد. برکه همچنین باید در مکانی قرار گیرد که بهترین دید را داشته باشد، بنابراین در کنار مسیر اصلی، مناسب ترین محل به حساب می آید. همینطور برکه باید در قسمت کم تراکم بوستان قرار گیرد تا دید کلی آن از اطراف حفظ شود. بدین ترتیب، مکان یابی برکه بر شکل گیری بوستان و مسیر اصلی پیاده و گره های پیرامون آن تأثیر گذاشته است.

۲-۴-۷- ایجاد نقاط مکث: در طول مسیر اصلی با تعریض کردن مسیر، کف سازی متفاوت، احداث آب فشان در کف، دیوار ماریچ و ساختمان چند منظوره ضمن ایجاد تنوع، امکان استفاده از فضاهای گوناگون بوجود آمده است.

۲-۴-۸- دیدهای مناسب و نامناسب

۲-۴-۹- محورهای موثر بصری و ارتباطی

۲-۴-۱۰- بام چشم انداز: بام چشم انداز امکان رویت بخش هایی از پارک را فراهم می سازد.

۲-۵- مشخصات فنی و کاربری های در نظر گرفته شده بر ای بوستان کودک ناحیه یک

کل مساحت در نظر گرفته شده برای بوستان کودک ناحیه یک، یازده هزار متر مربع می باشد که در جهت پاسخگویی به مسایل عدیده و گوناگون این منطقه از تهران و در راستای رفع بخشی از کمبودهای آن، عناصر و عملکردهایی برای استقرار در بوستان پیش بینی شده است. بنابراین در بوستان عناصر گوناگون تفریحی،

فرهنگی و محیطی قرار می گیرند که در جهت ارتقای محیط زیست و اجتماع و فرهنگ منطقه عمل خواهند نمود. فضای بازی کودکان، فضای سبز، برکه، سالن چندمنظوره، دیوار ماریچ و زمین آب فشان عناصر اصلی موجود در طرح بوستان هستند که به منظور نیل به اهداف فوق برای استقرار در بوستان در نظر گرفته شده اند. ساختمان ها و فضاهایی که در مجاورت و یا به عنوان بخشی از عناصر اصلی طراحی می شوند، هنگامی کارآیی لازم را خواهند داشت که به بهترین وجه عمل کنند، مراجعین زیادی داشته باشند، روحیه ای با نشاط و زنده و فعال به بوستان ببخشند. این عناصر که عناصری خدماتی- تفریحی- فرهنگی هستند، در راستای تأمین خدمات، ارتقای فرهنگ و حفظ محیط زیست کارآیی خواهند داشت. وجود ساختمان چند منظوره در پارک امکان استفاده از این بوستان را در فصول مختلف فراهم می سازد. به علاوه با ایجاد بوفه بر روی بام، ضمن ارائه خدمات رفاهی، محلی را برای چشم انداز پارک ایجاد می کند.

- فضاهای بازی برای گروه سنی زیر ۳ سال
- فضاهای بازی برای گروه سنی ۳-۶ سال
- فضاهای بازی برای گروه سنی ۹-۶ سال
- فضاهای بازی برای گروه سنی ۹-۱۲ سال
- سالن چند منظوره و سرویس های بهداشتی
- آب فشان
- آب نما
- فضای سبز
- مسیر پیاده
- دیوار ماریچ
- گلکاری فصلی

۲-۶- کاربری زمین های مجاور بوستان

این بوستان از شمال به بلوار ۳۵ متری شهروند محدود می شود. به عبارت دیگر؛ بوستان کودک در ضلع جنوبی این بلوار واقع شده و منازل مسکونی نیز در ضلع شمالی این بلوار قرار دارند. لازم به ذکر است که این

منازل مسکونی اغلب بصورت ویلایی و یا آپارتمانهای با تراکم پایین هستند و جزء بافت قدیمی منطقه محسوب می شوند. در ضلع غربی بوستان کودک، سازه های جدید واقع شده است و شامل سه دسته مجتمع مسکونی می باشد. قسمت بالایی ضلع غربی شامل مجتمع مسکونی قدر(در مرحله ی پی ریزی)، قسمت مرکزی شامل مجتمع های مسکونی گلشن(مسکونی) و قسمت پایین ضلع غربی نیز شامل مجتمع های مسکونی جدیدی می شوند که در مرحله ی نازک کاری و پایانی ساخت هستند. سازه های فوق که بافت جدید منطقه را تشکیل می دهند، اغلب در اختیار کارکنان نیروی انتظامی است.

در ضلع شرقی بوستان نیز چند مرکز، میدان و فروشگاه وجود دارد. در قسمت بالایی ضلع شرقی فروشگاه شهروند واقع شده است. در قسمت مرکزی آن میدان میوه و تره بار قرار دارد و در قسمت آخر و پایین آن، ساختمان شهرداری ناحیه یک منطقه بیست و دو قرار دارد. البته در آینده نزدیک به دلیل اصلاح هندسی بلوار ۳۵ متری شهروند و امتداد آن، فروشگاه شهروند و میدان میوه و تره بار با اندکی جابجایی مواجه خواهند بود که جابجایی فوق موقعیت جغرافیایی آنها را برهم نخواهد زد. در ضلع جنوبی بوستان کودک نیز بلوار پمپ گاز واقع شده است. مکان مهم در این بلوار، ایستگاه گاز خودرو است که در مقابل بوستان و در ضلع جنوبی بلوار قرار دارد.

ب- جانمایی مکان طرح بوستان کودک ناحیه چهار و نشانی محل اجرای آن

این بوستان کودک واقع در پیکان شهر، یعنی ناحیه چهار منطقه ۲۲ می باشد و در سال ۱۳۸۸ احداث شده است. سایت در منتهالیه غربی پیکان شهر قرار گرفته است، از سه خیابان قابل دسترسی می باشد و با محور اصلی پیکان شهر نیز ارتباط دارد.

۲-۲- مشخصات فنی و کاربری های در نظر گرفته شده برای بوستان کودک ناحیه چهار

کل مساحت در نظر گرفته شده برای بوستان ناحیه چهار، سه هزار متر مربع می باشد. در بوستان عناصر گوناگون ورزشی، تفریحی، فرهنگی و محیطی قرار گرفته است. فضای بوستان شامل فضای سبز، چمنکاری، نشا کاری، سرو و انواع درختچه می باشد. همچنین؛ فضای مخصوص بازی کودکان و وسایل ورزشی عمومی بزرگسالان را نیز دارا می باشد.

کل مساحت در نظر گرفته شده برای بوستان ناحیه چهار، سه هزار متر مربع می‌باشد. در بوستان عناصر گوناگون ورزشی، تفریحی، فرهنگی و محیطی قرار گرفته است. فضای بوستان شامل فضای سبز، چمنکاری، نشا کاری، سرو و انواع درختچه می‌باشد. همچنین؛ فضای مخصوص بازی کودکان و وسایل ورزشی عمومی بزرگسالان را نیز دارا می‌باشد.

۲-۳- کاربری زمین‌های مجاور بوستان

این بوستان در منتهی الیه غربی پیکان شهر واقع شده که از سمت شمال به مهد کودک ناحیه محدود می‌شود. قسمت جنوبی به مرکز خرید ناحیه منتهی می‌شود که شامل چند فروشگاه در دو ردیف قائم و همچنین فضای باز مقابل آنهاست. ضلع جنوبی به شکل اریب به انتهای خیابان شرقی محدود می‌شود و راه خروجی شهرک و همچنین راههای دسترسی به سایر خیابانها در آن واقع شده است. قسمت غربی پارک نیز به انتهای پیکان شهر منتهی می‌شود و با دیوار محصور شده است. همچنین در قسمت شرقی مجتمع های مسکونی قرار دارند که بلواری دوطرفه نیز بین مجتمع ها و پارک واقع شده است.

فصل سوم

فضای سبز شهری و کیفیت زندگی

(چارچوبی برای ارزیابی تاثیرات اجتماعی بوستان‌ها و فضاهای سبز شهری)

مقدمه

مطالعات انا از یک چارچوب نظری مستقل پیروی نمی‌کنند و مدل‌سازی و مفاهیم حوزه انا برگرفته از ادبیات علوم اجتماعی و کاربست آنهاست. اما علی‌رغم تنوع در زمینه ارزیابی تاثیرات اجتماعی، می‌توان به برخی مفاهیم، چارچوب‌ها و تئوری‌های اصلی در خصوص موضوع مورد بررسی (در اینجا بوستان و فضای بازی کودک) اشاره کرد. برای بررسی یک پدیده اجتماعی باید به ابعاد مختلف آن نگریست و با توجه به کارکردهای مختلف پدیده‌ی مورد نظر به تشریح آن پرداخت.

در این پژوهش از دو بعد به بوستان کودک نگریسته شده است؛ یکی جنبه عام آن به عنوان یک فضای سبز، و دیگری جنبه اختصاصی بوستان در خصوص فراهم نمودن فضایی مناسب برای بازی کودکان. هر چند نمی‌توان در واقعیت تفکیکی بین دو مقوله‌ی فوق‌قائل شد و همپوشانی زیادی بین آنها برقرار است (بعنوان مثال فضای سبز پارک کودکان اغلب شامل فضای بازی نیز می‌شود)، اما برای بررسی بهتر و دقیق‌تر ادبیات و همچنین مشخصات هر یک از آنها، این تمایز و تفکیک مفهومی و نظری انجام شده است. بنابراین؛ در ادامه ابتدا به بعد عمومی بوستان کودک بعنوان فضای سبز؛ و سپس به بعد خاص بوستان کودک بعنوان فضایی برای بازی کودکان خواهیم پرداخت:

۳-۱- بوستان کودک بعنوان فضای سبز

تاثیر محیط مصنوع شهری بر حیات اجتماعی ساکنین شهرها از جهات و جنبه های مختلفی موضوع مطالعات و بررسی های بسیاری است. از جمله مفروضات اصلی این بررسی ها این است که یک محیط دلپذیر و مطبوع، امن و حامی و پشتیبان باعث افزایش حس شادمانی و رضایت ما خواهد بود و این خود منجر به بهبود سلامت روانی خواهد شد (Araya et al., 2006). در مقابل محیط نامناسب می تواند منجر به مشکلات روانی شود. برخی مطالعات نشان داده اند که ویژگی های محیط دست ساز با نشانه های اختلالات روانشناختی رابطه دارند (Dalgard & Tambs, 1997; Sampson, 2003; Weich et al., 2002). اما تاثیرات محیط مصنوع تنها محدود به پیامدهای فردی نیست بلکه سطوح بالاتر اجتماعی را نیز تحت تاثیر قرار می دهد. بدینگونه که تغییرات نامطلوب در محیط فیزیکی ممکن است منجر به تضعیف اعتماد و یا همبستگی اجتماعی شود (Araya et al., 2006).

تاثیرات محیط مصنوع بر سطوح فردی و جمعی حیات اجتماعی مستقل از یکدیگر نیستند و این تاثیرات و پیامدها بوسیله مکانیسم های پیچیده ای به یکدیگر مرتبط می شوند. هر چند مکانیسم پیچیده ای که سرمایه اجتماعی و محیط از طریق تاثیر متقابل با یکدیگر بر سلامت روانی تاثیر می گذارند، شناخته شده نیست اما گمانه هایی در خصوص این مکانیسم احتمالی وجود دارد. یکی از احتمالات این است که محیط و سرمایه اجتماعی بر تغییرات یکدیگر اثر گذاشته و در نهایت بر سلامت روانی تاثیر داشته باشند. بعنوان مثال، نگهداری نامناسب از محیط همراه با وجود ساختمان های متروکه پوشیده از آشغال و زباله، ممکن است بر احساس همبستگی در همسایگان تاثیر داشته باشد و ترکیب این دو باعث کاهش سلامت روانی ساکنین آن محیط شود. اما این حالت نیز محتمل است که فقر سرمایه اجتماعی به دلیل بی توجهی ساکنین به مراقبت از محیط مشترک، منجر به نامناسب شدن محیط دست ساز شود. فقر سلامت روانی در میان ساکنین نیز ممکن است به بی توجهی آنها به پاکیزگی و آراستگی محیط و عدم تمایل به مشارکت در کنش های متقابل اجتماعی منجر شود (Araya et al., 2006).

جنبه های مختلف محیط دست ساز ممکن است بر تصور افراد از همسایگان نشان تاثیرگذار بوده و به رفتارهای متناسب با این تصورات منجر شوند. بعنوان مثال، خانه های وسیع و متروکه ممکن است فعالیت های

مجرمانه را تسهیل کرده و منجر به احساس ناامنی و عدم تمایل به ارتباط با افراد دیگر شود. عزلت (کناره گیری) اجتماعی، انزوا و ترس، ممکن است به ظهور نشانه های اختلالات روانی در میان افراد آسیب پذیر شود (همان). از جمله مهم ترین محیط های مصنوع شهری، پارک ها و فضاهای سبز شهری است. فضاهای سبز شهری دارای نقش اجتماعی، اقتصادی و اکولوژیکی هستند با مزایایی چون درمان بیماری های روحی، محیطی مطلوب برای پرورش کودکان، یکپارچگی اجتماعی، حفظ آسایش و نظایر آنها که در عین حال شاخصی برای ارتقای کیفیت فضای زندگی و توسعه جامعه محسوب می شوند (Balram, 2005: 149).

دانشمندان پی برده اند که فضای سبز می تواند به آرامش، جوان سازی و کاهش خشونت مردم کمک کند. گذشته از مزایای اجتماعی و فیزیولوژیکی، طبیعت شهری می تواند مزایای اقتصادی را نیز، چه برای مدیران شهری و چه برای شهروندان فراهم سازد. به عنوان مثال پالایش هوا که درختان انجام می دهند، می تواند منجر به کم شدن هزینه های کاهش آلودگی و میزان آن گردد. به علاوه ارزش های زیباشناختی، تاریخی و تفریحی پارک های شهری باعث افزایش جذابیت شهر، ارزش گردشگری و در نتیجه درآمد می شود (Cheisura, 2004: 129). انسان در هر شرایطی روزانه به چند ساعت سکوت و آرامش نیاز دارد. این نیاز با فشردگی جمعیت در محل مسکونی و زندگی آپارتمان نشینی بیشتر احساس می شود و بدین ترتیب از این دیدگاه نیز فضای سبز شهری که انسان بتواند دست کم روزانه ساعتی را در آرامش و دور از هیاهو بگذراند، به صورت ضرورت واقعی در زندگی شهرنشینان خودنمایی می کند.

۳-۱-۱- تأثیرات فضای سبز

براساس مطالعات مختلفی که در کشورهای غربی صورت گرفته است، تاثیرات و کارکردهای مختلف و متنوعی را می توان برای فضاهای سبز شهری برشمرده شد. در این بخش از این تحقیق با مرور این مطالعات، به تاثیرات و پیامدهای اجتماعی مختلف فضاهای سبز شهری می پردازیم. در این مطالعات، بویژه به تاثیرات جنبه های مختلف فضاهای سبز بر سلامت افراد اعم از سلامت روانی، سلامت عمومی و سلامت اجتماعی پرداخته شده است:

شواهد بسیاری نشان دهنده تاثیر مثبت فضای سبز بر سلامت عمومی است. همه مطالعات صورت گرفته در این زمینه، نشان می دهند که فارغ از ویژگی های اجتماعی اقتصادی، وجود فضای سبز تاثیر مهمی بر سلامت افراد دارد. در این خصوص می توان به پنج مطالعه اپیدمیولوژیک اشاره کرد که بطور ویژه به بررسی نقش فضای سبز در سلامتی افراد پرداخته اند و یافته های آنها نشان می دهد که رابطه مثبتی بین فضای سبز و سلامتی وجود دارد.

مطالعه ای در انگلیس نشان می دهد که محلاتی که دارای نسبت فضای سبز بیشتری باشند، از سلات بیشتری برخوردار هستند. هر چند که شدت این رابطه با در نظر گرفتن متغیرهایی همچون محرومیت درآمدی، و میزان شهری شدن منطقه متفاوت است. این یافته در تمام مناطق شهری و ناطق روستایی با درآمد پایین صادق بود اما در شهرک های با درآمد بالا و مناطق روستایی با درآمد بالا رابطه معنی داری یافت نشد. نویسندگان این تبیین محتمل را در خصوص این یافته بیان کرده اند، افراد این مناطق خود دارای باغ های شخصی هستند و فضاهای سبز شهری برای آنها اهمیت چندانی ندارد. اما رابطه متناقض نمای دیگری که بدست آورده اند این است که در شهرک های با درآمد پایین، رابطه معکوس بین میزان فضای سبز و میزان سلامتی وجود داشته است. آنها برای تبیین این یافته گفته اند که شواهد محدودی نشان می دهد که این شهرک ها، دارای میزان زیادی فضاهای سبز با کیفیت پایین هستند که هم دسترسی به آنها دشوار است و هم از لحاظ زیباشناختی فقیر هستند.

یک مطالعه انجام شده در هلند نشان می دهد که زندگی در محیطی به فضای سبز بیشتر، هبستگی مثبتی با سه شاخص سلامتی بکار برده شده در این مطالعه داشته است. این رابطه برای زنان خانه دار و افراد مسن تر تا حدودی قوی تر بوده است. سه شاخص سلامتی عبارت بودند از: تصور از سلامت عمومی، نمره پرسشنامه سلامت عمومی، و تعداد مشکلات سلامتی که در ۱۴ روز گذشته افراد آنها را تجربه کرده اند.

مطالعه دیگری در هلند نیز نشان می دهد که افرادی که در محیط هایی با فضای سبز بیشتر زندگی می کنند تصور بهتری از سلامتی عمومی خود دارند. این بویژه در میان افراد مسن تر (۶۵ و بالاتر) و همچنین افراد جوانتر (۲۴ سال و کمتر) در مناطق شهری صادق بوده است.

مطالعه ای در ژاپن نشان می دهد که شرایط محیطی زندگی با میزان شیوع بیماری رابطه دارد. بویژه که نرخ مرگ و میر زنان رابطه معنی داری با زندگی در مناطق کم سرسبزتر داشته است. مطالعه دیگری در ژاپن نیز نشان

می‌دهد که زندگی در منطقی با فضاهای سبز مناسب برای پیاده‌روی، فارغ از سن، جنس، وضعیت تاهل، مبنای سلامت فیزیکی، پایگاه اقتصادی اجتماعی، تاثیر مثبتی بر طول عمر افراد مسن در توکیو داشته است.

یک مطالعه دیگری، نشان می‌دهد که فاصله بیشتر محل زندگی از فضای سبز، نشانگر خوبی برای استرس بیشتر در میان همه گروه‌ها و چاقی در میان پاسخگویان جوانتر (۲۵ و کمتر) می‌باشد. این مطالعه همچنین نشان می‌دهد که داشتن باغ شخصی یا مجاورت با فضای سبز با میزان پایین تر استرس و چاقی رابطه دارد.

مطالعه‌ای در سطح اروپا نشان می‌دهد که ساکنان مناطق سرسبزتر، احتمال فعالیت فیزیکی آنها سه برابر بیشتر از مناطق مشابه اما با فضای سبز کمتر می‌باشد. همچنین احتمال چاقی و زیادی وزن در گروه اول ۴۰ درصد کمتر از گروه دوم می‌باشد. همچنین این مطالعه نشان می‌دهد که در مناطق مسکونی با میزان بالای فعالیت‌های غیر اجتماعی، احتمال فعالیت فیزیکی کمتر و احتمال چاقی و اضافه وزن بیشتر است.

جمع‌بندی: شواهد نشان دهنده رابطه مثبت بین فضای سبز و سلامت عمومی می‌باشند. بدین معنی که فضای سبز باعث تقویت سلامت و بهزیستی می‌شود. با کنترل پایگاه اقتصادی اجتماعی، این مطالعات نشان می‌دهند که فارغ از پایگاه اقتصادی اجتماعی، سلامتی بهتر با فضای سبز رابطه دارد. کمیت و کیفیت فضای سبز مهم است. کیفیت پایین فضای سبز ممکن است اثر معکوس بر سلامتی داشته باشد. عوامل محلی دیگر همچون رفتارهای غیر اجتماعی بر کیفیت فضای سبز و میزان دسترسی و نحوه استفاده از آن تاثیر می‌گذارند.

۳-۱-۱-۲- حفاظت مستقیم در برابر عوارض فیزیکی محیطی:

فضای سبز ممکن است حفاظت مستقیمی در برابر عوارض فیزیکی محیطی فراهم کند. بعنوان مثال درختان و دیگر سبزینه‌ها ما را در برابر آلودگی هوا، سرو صدا، باد، فرسایش خاک، سیل، گرما و... حفاظت کنند. همچنین شواهدی مبتنی بر قابلیت فضاهای سبز در زمینه کاهش خطر سیل در مناطق شهری‌ای که در معرض سیل هستند وجود دارد. درختان، چمن و سبزه‌ها، در مقایسه با سطوح سخت مناطق شهری، باعث کاهش جریان آب و بالا آمدن آب ناشی از بارندگی و سیلاب می‌شوند. شواهدی نیز وجود دارد که نشان دهنده قابلیت سبزه‌ها در تصفیه ذرات معلق در هوا، جذب گازهای مضر و کاهش انتشار کربن می‌باشند. درختان بویژه برای کنترل ذرات ریز معلق در هوا، همچنین جذب دی اکسید سولفور، اکسید نیتروژن و مونوکسید کربن مفید می‌باشند.

با این وجود این امکان نیز وجود دارد که خیابان‌های سرپوشیده شده با درختان هم باعث کنترل و هم افزایش میزان آلودگی در خیابان شوند. عوامل کلیدی که بر اثرات مضر و یا حفاظت کننده تاثیر می‌ارند عبارتند از تمرکز آلوده کننده‌ها، رسانش برگ‌ها (عملکرد برگ‌ها)، دمای محیط، و اندازه و سلامت و سن سبزه‌ها.

مطالعات همچنین نشان می‌دهند که سبزه‌ها، بر آب و هوای محلی تاثیر گذاشته و آن را تنظیم می‌کنند. درختان و دیگر سبزه‌ها، می‌توانند سایه‌بانی (پناهگاهی) در مقابل نور خورشید، باد و باران فراهم کنند. علاوه بر این به کاهش دمای محیط، اثر «جزیره گرمایی شهری» و گندهای گرد و خاک کمک کرده و باعث بوجود آمدن هوایی خنک و تازه برای مناطق شهری می‌شوند.

همچنین مطالعات دیگری نشان می‌دهند که سبزه‌ها باعث کاهش و تخفیف سرو صدا و شلئوخی می‌شوند. قابلیت سبزه‌ها در کاهش آلودگی‌های صوتی به اندازه و تراکم فضاهای سبز بستگی دارد.

جمع‌بندی: فضاهای سبز بویژه درختان و درختچه‌های بزرگ، می‌توانند مردم را از اثرات مضر عوارض مهم محیطی همچون سیل، آلودگی هوا، سرو صدا و افزایش دما در محیط‌های شهری محافظت می‌کنند. علاوه بر این این امکان نیز وجود دارد که در برخی شرایط، فضاهای یبز به دلیل ایجاد فضاهای محصور و بسته، باعث افزایش اثرات آلودگی‌ها شوند.

۳-۱-۱-۳- تجدید قوا، آرامش (تمدد اعصاب، آسودگی) و کاهش استرس:

فضاهای سبز بویژه آنهایی که بطور مداوم مدیریت و نگهداری می‌شوند، مکانی هستند که عده زیادی از افراد شهری بطور روزانه در آنها تماس با طبیعت را تجربه می‌کنند. سه نظریه وجود دارند که مطالعات مربوط به اثر طبیعت بر سلامت و بهزیستی روانی افراد بویژه قابلیت طبیعت و فضاهای سبز در تقویت تمدد اعصاب، کاهش استرس و سرزندگی را هدایت و پشتیبانی می‌کنند.

نظریه اول تحت عنوان بیوفیلیا (زیست دوستی)، بیان میکند که بشر به دلیل یک نیاز زیستی از پیش تعیین شده (پیش نهاد شده یا غریزی) که طی فرآیند تکامل گسترش یافته است و بیانگر نزدیکی خویشاوندی انسان با جهان طبیعت است، بطور ناخودآگاه، در جستجوی ارتباط با دیگر گونه‌های زیستی (گیاهان و جانوران) می‌باشد.

تئوری دوم تئوری کاهش استرس است. این تئوری این فرضیه را مطرح می‌کند که محیط‌های طبیعی مشوق رهایی از انواع استرس‌ها از استرس‌های ملایم کوتاه مدت تا مشکلات طولانی مدت (نه تنها خستگی‌های ذهنی)

می‌شود. این اثر نتیجه فرآیند تکاملی- روانی است که به موجب آن، انواع خاصی از محیط‌ها، باعث تولید انواع خاصی از تأثیرات می‌شوند. براین اساس، پاسخ‌های مثبت احساسی و فیزیولوژیکی، بوسیله تصور ذهنی از امن (ایمن) بودن برخی محیط‌های خاص برانگیخته می‌شوند. (تصور ذهنی ما مبینی بر امن و ایمن بودن برخی محیط‌ها باعث واکنش‌های مثبت احساسی و فیزیولوژیکی در ما می‌شود).

سرانجام نظریه استراحت (بازیافت یا بازسرزندگی) ذهنی است. این نظریه این فرضیه را مطرح می‌کند که طبیعت در رفع خستگی‌های ذهنی ناشی از انجام فعالیت‌ها و وظایف نیازمند دقت و تمرکز طولانی مدت می‌باشند به ما کمک می‌کند. محیط‌های طبیعی این فرصت را به افراد می‌دهند که از فعالیت‌ها و تفکرات روزمره فاصله گرفته و توجه ما را بدون هیچ‌گونه تلاش و تمرکزی به خود جلب می‌کنند و از این طریق به رفع خستگی و سرزندگی ما کمک می‌کنند.

مطالعات متعددی در خصوص تأثیر فضای سبز بر سلامت و بهزیستی روانی افراد انجام شده است. مطالعه‌ای در انگلستان نشان می‌دهد که نارضایتی از فضای سبز محلی با پایین بودن سلامت روانی رابطه دارد. مطالعه دیگری در انگلستان نشان می‌دهد که مشارکت در برنامه‌های ورزش در فضاهای سبز باز و آزاد، باعث توقیت اعتماد به نفس، خودباروری (عزت نفس) و سرزندگی می‌شود.

مطالعه‌ای در سوئد نیز نشان می‌دهد که فارغ از ویژگی‌های سنی، جنسی و پایگاه اقتصادی اجتماعی، هرچه افراد زمان بیشتری را در فضاهای سبز آزاد عمومی بگذرانند، استرس کمتری را حس می‌کنند. افرادی که دفعات بیشتری به فضاهای سبز سر می‌زنند، بیماری‌های مرتبط با استرس کمتری را گزارش کرده‌اند. این نتیجه درباره زمان حضور در فضاهای سبز نیز صادق است. این مطالعه نشان می‌دهد که فاصله با فضاهای سبز شهری با میزان استفاده از این فضاها رابطه دارد و بدین ترتیب افرادی که به باغ‌های شخصی محل سکونت خود دسترسی دارند در مقایسه با دیگرانی که باغ خصوصی ندارند، به میزان بیشتری به فضاهای سبز عمومی سر می‌زنند. نویسندگان چند عامل را که به تنهایی یا بصورت ترکیبی بر میزان استرس تأثیر می‌گذارند معرفی کرده‌اند: فعالیت و ورزش در فضای باز، روشنی روز طبیعی، تحریک حواس (دیدن، صدا زدن، بوئیدن، دما، لمس کردن، حفظ تعادل و شنیدن) و تجارب زیباشناختی.

مطالعه‌ای در آمریکا نشان می‌دهد که تفریح در خانه و پارک تأثیر مثبتی بر خلق و خوی افراد می‌گذارد و تفاوت معنی داری بین دو حالت وجود ندارد. این یافته با انتظار نویسندگان در تضاد است. مطالعه دیگری در

آمریکا نیز نشان می دهد، که ساکنان خانه‌سازی‌های عمومی که نزدیک به طبیعت (بعنوان مثال دارای چشم اندازی با درختان یا فضای باز) می باشند، در مقایسه با افرادی که در خانه‌هایی که در نزدیکی آنها طبیعت وجود ندارد، توانایی بیشتری در مقاومت در برابر استرس دارند. مطالعه دیگری در آمریکا نشان می دهد که میزان استرس در افراد کهنسال را با استفاده از پارک‌های شهری می توان کمتر کرد.

یک مطالعه مروری که توسط انجمن بهداشت هلند انجام شده است، به مطالعات زیادی درخصوص نقش طبیعت در کاهش استرس و خستگی های ذهنی اشاره کرده است. این انجم نتیجه می گیرد که شواهد قوی ای از مطالعات تجربی و نیمه تجربی در هر دو موقعیت میدانی و آزمایشگاهی بدست آمده است که نشان می دهد طبیعت بر رفع استرس و خستگی های ذهنی اثر مثبت دارد. این تاثیرات حتی به محض مواجهه کوتاه با طبیعت رخ می دهد. البته درخصوص تاثیر قرار گرفتن طولانی مدت در طبیعت و تاثیرات محیط های طبیعی متفاوت، دانسته های کمی وجود دارد.

جمع بندی: فضاهای سبز تاثیر مثبتی بر میزان استرس دارند بدین معنی که هم باعث کاهش و هم رفع استرس و خستگی ذهنی می شوند. جنبه هایی از فضاهای سبز که باعث کاهش استرس می شوند عبارتند از: فعالیت و ورزش در فضای باز، روشنی روز طبیعی، تحریک حواس (دیدن، صدا زدن، بوئیدن، دما، لمس کردن، حفظ تعادل و شنیدن) و تجارب زیباشناختی.

تاثیرات ذهنی حتی در مواجهه کوتاه مدت با فضای سبز رخ می دهند. اما معلوم نیست که آیا زمان بیشتر ماندن در فضای سبز تاثیر بیشتری می گذارد یا خیر. هرچند برخی مطالعات به روشنی نشان دهنده اثیر طبیعت بر بهزیستی هستند اما میزانی که طبیعی بودن فضای سبز بر بهزیستی افراد تاثیر می گذارد کاملا روشن نیست.

۳-۱-۱-۴- ترویج و گسترش فعالیت فیزیکی:

برخی مطالعات صورت گرفته، نشان می دهند که افرادی که به فضای سبز نزدیک می باشند بطور منظمتری از آن استفاده می کنند و افرادی که منظم تر از فضای سبز استفاده میکنند، احتمال بیشتری دارد که ورزش کنند. این مطالعات همچنین نشان می دهند که میزان فعالیت فیزیکی تحت تاثیر عوامل متفاوتی بویژه عواملی که با خود کارآمدی و انگیزش در ارتباط هستند می باشد. با این وجود بسیاری از فعالیتهایی که در فضای سبز انجام می شوند، همراه با تحرک نیستند و فعالیتهایی بسیار آرام می باشند. اگرچه استفاده کنندگان از پارک غالبا می گویند که برای پیاده روی به پارک می روند، اما افراد تنها برای پیاده روی، دویدن و یا ورزش کردن به پارک

نمی روند بلکه بسیاری برای نشستن و استراحت و یا انجام فعالیتهای آرام به پارک می روند. بدین ترتیب استفاده از پارک بطور معنی داری با میزان فعالیت فیزیکی رابطه ندارد.

در چهار مطالعه آمریکایی که به بررسی مسیرهای پیاده روی و راه های سبز و همچنین کاربران آنها پرداخته اند، تاثیر فضاهای سبز بر فعالیت فیزیکی افراد مورد بررسی قرار گرفته است. براساس یافته های یکی از این مطالعات مزایا و منافع در نظر گرفته شده برای مسیرهای پیاده روی عبارتند از فراهم کردن فرصتی برای ورزش، فراهم کردن دسترسی به فضاهای سبز و فضاهای تفریحی، کاهش آلودگی هوا، همراه با افزایش غرور محلی و فراهم کردن فرصت های بیشتری برای ارتباطات اجتماعی . این مطالعه همچنین نشان می دهد که پیوستگی و اتصال پیاده روها با مناطق مسکونی و تجاری، از جمله عوامل کلیدی موثر بر نحوه استفاده از آنها بوده بعنوان عاملی در بهبود قابلیت زندگی در منطقه در نظر گرفته شده است. در مطالعه دوم رابطه ای بین پیاده روهای جدید و میزان فعالیت فیزیکی مشاهده نشد. مطالعه سوم نشان می دهد که استفاده کنندگان از پیاده روها در مقایسه با افرادی که از پیاده روها استفاده نمی کنند، عموماً بطور منظم تری فعالیت فیزیکی داشته و از تناسب اندام بهتری برخوردار بوده و بیشتر مرد می باشند. پیاده روها هم برای پیاده روی های تفریحی و هم غیر تفریحی استفاده می شوند. مطالعه چهارم نشان می دهد که پیاده روها در محلات فقیرتر و محلات دارای نسبت بالایی از افراد مسن یا جوان، کمتر به خوبی مورد استفاده قرار می گیرند..

علاقه فزاینده ای درخصوص استفاده از فضای سبز به عنوان مکانی برای برنامه های ورزشی وجود دارد. در حالی که شواهد موجود نشان می دهد که برنامه های ورزشی باعث ترویج و افزایش فعالیت فیزیکی (و منافع مرتبط آن در جهت بهبود سلامت جسمی و ویرانی) می شوند اما به سختی می توان ثابت کرد که فضاهای سبز نقش ویژه، قابل توجه و فزاینده ای در چنین برنامه هایی داشته باشند. با این وجود شواهد نشان می دهد که جذابیت فضاها و موقعیت های سبز انگیزه بیشتری برای ادامه ورزش ایجاد می کنند.

مطالعه ای در انگلیس ده نمونه از طرح های ورزشی سبز از جمله پیاده روی گروهی، گردش، قایقرانی، ماهیگیری و فعالیت های کم تحرک و آرام را بررسی کرده است. یافته های این مطالعه نشان می دهد صرفنظر از شدت، مدت و نوع فعالیت صورت گرفته در فضای سبز، مشارکت در این فعالیت ها باعث افزایش اعتماد به نفس و بهبود خلق و خوی افراد می شود.

جمع‌بندی: به نظر می‌رسد که میزان فعالیت فیزیکی تحت تاثیر عوامل مختلفی از جمله ویژگی‌های شخصی همچون خود کارآمدی و انگیزش می‌باشد.

۳-۱-۱-۵- کنش متقابل و همبستگی اجتماعی:

نظرسنجی‌های متعددی نشان می‌دهند که فضاهای سبز بویژه پارک‌های شهری، دارای استفاده‌های متعدد و همچنین کاربران زیادی هستند. مطالعات همچنین نشان می‌دهند که تنش بین گروه‌های مختلف استفاده از فضاهای سبز از قبیل افرادی که برای پیاده روی سگ‌هایشان به پارک آمده‌اند، ورزشکاران، کودکان، ولگردان خیابانی و افراد مسن اجتناب‌ناپذیر است. این موضوع بویژه درخصوص پارک‌های شهری که دسترسی و استفاده از آن برای همه افراد آزاد است صدق می‌کند.

همچنین الگوی استفاده از فضاهای سبز در بین افرادی با پیش‌زمینه‌های اجتماعی-اقتصادی و فرهنگی متفاوت، تفاوت دارد. براساس مطالعه‌ای در انگلستان، سه چهارم بزرگسالان طبقات اجتماعی بالاتر گفته‌اند که در دوازده ماه گذشته به پارک رفته‌اند. در حالی که تنها ۵۰ درصد این بزرگسالان طبقات پایین اجتماعی به چنین مورد اشاره کرده‌اند. افراد طبقات اجتماعی بالاتر احتمال بیشتری دارد که به پارک‌های برون‌شهری، باغ‌های عمومی (رسمی) و علف‌زارها بروند. در مقابل سیاهپوستان و اقلیت‌های قومی و افراد ناتوان، کمتر به فضاهای سبز شهری، جنگل‌ها و یا پارک‌های برون‌شهری سر می‌زنند.

چهار مطالعه به بررسی تعاملات اجتماعی در فضاهای عمومی از جمله فضاهای سبز پرداخته‌اند. مطالعه‌ای در انگلیس، نشان می‌دهد که پارک‌ها و دیگر فضاهای عمومی همچون بازارهای خیابانی، وسیله‌ای برای گردهم‌آوردن (آمدن) اجتماعات مختلف می‌باشند. علاوه براین که این فضاها فرصتی را برای ارتباط منظم غیر رسمی افراد و گروه‌های مختلف فراهم می‌کنند. مطالعه دیگری در انگلیس نشان می‌دهد که استفاده از فضای سبز تحت تاثیر عواملی همچون فصل، زمان روزانه و شرایط آب و هوایی دارد و افرادی که از پارک‌های عمومی و یا مسیرهای کثر رودخانه‌ها و کانال‌های آب استفاده می‌کنند با یکدیگر بصورت غیر رسمی و صمیمی‌تر رفتار می‌کنند. این رفتارها شمال بوسیدن، در آغوش گرفتن و ممارست جنسی و همچنین گلاویز شدن با دوستان و یا بازیهای خشن و بی‌ادبانه و رفتارهای ضد اجتماعی می‌باشند. یافته‌های این مطالعه همچنین نشان می‌دهد از آنجا که این فضاها آزاد بوده و بسیار کنترل شده نیستند ممکن است برخی افراد در آنها احساس راحتی نکنند اما در مقابل باعث جذب گروه‌های دیگری بویژه افرادی که از مرکز شهر و مرکز

فعالیت های تجاری منزوی شده اند همچون گروهایی از جوانان، مصرف کنندگان خیابانی، افراد بیکار ف بی خانمان ها در تمام طول سال می شوند. مطالعه سوم نشان می دهد که تصور مثبت از محیط محلی و مشارکت فعال در آن میتواند نقش مهمی در ادغام مهاجران در جامعه جدید ایفا کند. همچنین یافته های این مطالعه نشان می دهد در نظر گرفتن شباهت برخی از عناصر محل سکونت قبلی تازه واردان در محله جدید، می توان باعث پیوند مفهومی بین خانه سابق و جدید آنها شود. مطالعه ای در آمریکا نشان می دهد که حضور زنان در فضای سبز باعث احساس امنیت و لذت متقابل در آنها شده و فرصت کنش متقابل اجتماعی و دلگرمی و پشتیبانی متقابل برای انجام فعالیت های بدنی می شود.

مطالعه مروری HCN نشان میدهد که سه مقاله به تاثیرات اجتماعی فضای سبز مشترک پرداخته اند. این مقالات اشاره می کنند که وجود فضاهای سبز باعث افزایش استفاده از فضاهای عمومی می شود و وجود فضاها و چشم اندازهای سبز همبستگی مثبتی با ارتباطات و پیوندهای اجتماعی در محله دارد. همچنین رابطه مثبتی بین یکپارچگی اجتماعی افراد مسن محله و قرار گرفتن در معرض فضاهای سبز مشترک وجود دارد. احداث باغ های شهری یا محلی را اغلب به عنوان ابزاری برای بهبود اجتماعات محلی، افزایش منابع گذارن اوقات فراغت و تفریح، و دسترسی به مواد غذایی تازه در نظر گرفته می شوند. اصل فراگیر درخصوص این فضاها این است که این فضاها از لحاظ مالکیت، دسترسی و کنترل عمومی هستند.

دو مطالعه یکی در آمریکا و دیگری در انگلستان به بررسی تاثیرات سلامتی باغ های محلی پرداخته اند. مطالعه اول نشان می دهد، که افراد انگیزه خود برای مشارکت در احداث باغ های محلی را تمایل به دسترسی به مواد غذایی تازه با طعم مناسب، لذت بردن از طبیعت و بهبود سلامت و تندرستی ذکر کرده اند. همچنین بیان شده است که باغ های محلی باعث بهبود نگرش ساکنین به محله خود و تقویت سازمان دهی محلی و شبکه های اجتماعی می شوند. مطالعه دوم که در انگلستان انجام شده است نشان می دهد که هرچند افراد مسن به ارزش فضاهای سبز عمومی و باغ های محلی واقف هستند اما ترس آنها از احتمال جرایم در این فضاها نشان می دهد که تماس با طبیعت در فضاهای عمومی محدود بوده و باغ های خصوصی از اهمیت بیشتری برخوردار هستند.

جمع بندی: فضاهای سبز ممکن است به افزایش کنش متقابل اجتماعی و استفاده بیشتر از فضاهای عمومی منجر شود. با این وجود اقلیت های قومی و افراد معلول و ناتوان احتمال کمتری دارد که به فضاهای سبز رفته

و از آنها استفاده کنند. از آنجا که استفاده از فضاهای سبز بویژه پارک ها عموماً آزاد می باشد، ورود همه افراد به آنها آزاد بوده و در نتیجه گروه های مختلف ممکن است به شیوه های متفاوتی از این فضاها استفاده کنند. فعالیت در فضاهای سبز عمومی و باغ های محلی، می توانند کنش متقابل محلی را افزایش داده و باعث بالا بردن قابلیت محلی و افزایش اعتماد به نفس شوند.

۳-۱-۱-۶- خطرات و مخاطرات فضای سبز:

در این قسمت ۶ مطالعه را که به خطرات و مخاطرات مربوط به فضاهای سبز پرداخته اند بررسی می کنیم. یک مطالعه انگلیسی به این موضوع اشاره می کند که افراد در پارک با خطر آلوده شدن به ویروس های خونی همچون هپاتیت بی و هپاتیت سی در اثر تماس با سرنگ های آلوده رها شده در پارک مواجه می باشند. مطالعه دیگری ذر انگلستان نشان می دهد که افرادی که در پارک پیاده روی می کنند و تا حدی کمتر افرادی بازدید کننده از پارک ها، با خطر ابتلا به بیماری های لنفوی ناشی از نیش زدگی یا گازگرفتگی حشرات مواجه هستند. مطالعه ای در جمهوری چک و همچنین مطالعه دیگری در آمریکا نیز به بررسی احتمال ابتلا به بیماری های لنفوی پرداخته اند. مطالعه ای در اسپانیا نیز به بررسی میزان میکروسپوریدیای انسانی ناشی از فضولات پرندگان در هفت پارک در اسپانیا پرداخته است. مطالعه ای در استرالیا نیز رفتار حفاظت در برابر آفتاب در میان بازدیدکنندگان از پارک را بررسی کرده است.

علاوه بر موارد فوق همانگونه که پیشتر نیز ذکر شد، رفتارهای مجرمانه و ضد اجتماعی از جمله نگرانی های استفاده کنندگان از پارک ها می باشند که از جمله موانع استفاده و لذت بردن از فضاهای سبز می باشند. همچنین احتمال برخی رفتارهای مخاطره آمیز از جمله فعالیت های جنسی کنترل نشده، و یا حوادث غیر مترقبه ناشی از فعالیت های ورزشی و یا دیگر باز ها در فضای سبز می رود. هرچند که در این زمینه مطالعات قابل توجهی وجود ندارد.

مطالعات فوق نشان دهند برخی اثرات و پیامدهای منفی مرتبط با سلامت ناشی از حضور، استفاده و پیاده روی در پارک ها و فضاهای سبز می باشند.

جمعبندی: احتمال ابتلا به برخی بیماری های ناشی از تماس با حیات وحش موجود در فضاهای سبز وجود

دارد.

همچنین احتمال وقوع جرم و رفتارهای ضد اجتماعی به دلیل انزوای نسبی فضاهای سبز، عدم حضور افراد دیگر در این فضاها و همچنین طبیعت غیر حفاظت شده آنها وجود دارد. همچنین احتمال افزایش فعالیت های جنسی غیر کنترل شده و حوادث ناشی از فعالیت های ورزشی و بازی در فضاهای سبز وجود دارد. علاوه بر موارد فوق که به تاثیرات فضاهای سبز شهری اشاره داشتند، مطالعات دیگری نیز به کارکردهای مختلف فضاهای سبز اشاره کرده اند که در ذیل آورده شده است:

۱- کارکردهای محیط زیستی: جذب آلاینده های هوا و تصفیه هوا، تثبیت میکرو کلیما و تعدیل دما، کنترل فرسایش و لغزش خاک و رواناب های شهری، کاهش آلودگی صوتی، زیستگاه حیات وحش به ویژه پرندگان در شهر (Flores et al, 1998).

۲- کارکردهای اجتماعی- فرهنگی: ایجاد ارتباط متقابل و پیوند اجتماعی بین طبقات مختلف اجتماعی، فراهم نمودن تسهیلات و امکانات گردشگری (Germann-Chiari and Seeland, 2004; Balram and Dragi covic, 2005).

۳- کارکردهای زیباشناختی: لذت بردن از حضور در طبیعت و تماشای زیبایی های آن (Cheisura, 2004).

۴- کارکردهای روانشناختی: کاهش استرس و ایجاد آرامش و آسایش (Kaplan & Kaplan, 1989).

۵- کارکردهای اقتصادی: جذب گردشگران رونق تجارت، افزایش قیمت زمین و املاک و مستغلات و در نتیجه افزایش میزان مالیات دریافتی توسط شهرداری ها (Morancho, 2003).

کارن کروچر و همکارانش (۲۰۰۸)، در مطالعه ای درخصوص تاثیرات فضاهای سبز شهری، تصویر دقیق تری از تاثیر فضاهای سبز شهری بر ابعاد مختلف زندگی را ارائه می کنند. آنها در مدل تاثیرات فضاهای پارک شهری، چهار بعد اجتماعی (افراد)، اقتصادی، محیطی و سلامت را مدنظر قرار داده اند و در هر یک از این ابعاد، پیامدها و تاثیرات ناشی از فضاهای سبز شهری را برشمرده اند.

البته کاردهای فضاهای سبز شهری محدود به موارد فوق نیست و احداث و گسترش فضاهای سبز، می تواند ابعاد مختلف زندگی و حیات اجتماعی را در سطوح خرد و میانه و کلان تحت تاثیر خود قرار دهد. این ابعاد مختلف را می توان زیر چتر مفهوم گسترده تر کیفیت زندگی گردهم آورد. کیفیت زندگی مفهومی چندبعدی است و جنبه های مختلفی را دربر می گیرد. بطور کلی کیفیت زندگی شامل مسائل ادی و غیرمادی است. از بعد مادی، کیفیت زندگی نه تنها مقوله هایی چون استانداردهای زندگی، امکانات زیربنایی، تولید اقتصادی، اشتغال، قیمت ها، قانون و مانند اینها را دربر می گیرد، بلکه مواردی همچون سلامتی، سرگرمی، اوقات فراغت، فرهنگ و هنر و مانند اینها نیز در همین مقوله می گنجد. در بعد مفاهیم غیرمادی، کیفیت زندگی شامل تجارب

و دریافت های شخصی افراد و بازخوردهای آنها در زندگی واقعی شان است (Dajian & Peter, 2006:15). در یک نمودار شماتیک ابعاد کیفیت زندگی را می توان به صورت زیر نشان داد (May, 1996:34):

چیسورا (۲۰۰۴) ارتباط بین کارکردهای فضاهای سبز شهری، کیفیت زندگی و توسعه پایدار شهری را به صورت زیر نشان می دهد:

وی بر این باور است که فضای سبز شهری براساس کارکردهای متنوع خود، نقش برجسته ای در ارتقا کیفیت زندگی شهروندان ایفا می کند و از این رو عامل کلیدی در شکل گیری شهر پایدار می باشد.

۳-۱-۲- عوامل موثر بر استفاده از فضای سبز

تاکنون به بررسی تاثیرات مختلف فضاهای سبز شهری بر ابعاد مختلف کیفیت زندگی افراد پرداختیم. اما این نکته مهم را باید در نظر گرفت که عوامل مختلفی وجود دارند که بر استفاده افراد از فضاهای سبز و مراجعه به آنها تاثیر می گذارند که در این قسمت به آنها می پردازیم. عوامل کلیدی موثر بر استفاده از فضای سبز عبارتند از:

۳-۱-۲-۱- فاصله ساکنین با فضای سبز: هر چه فضای سبز نزدیکتر باشد احتمالاً استفاده منظم تر از آن بیشتر است. با این وجود مطالعات نشان می دهند که استفاده از فضای سبز تنها با فاصله با آن ارتباط ندارد بلکه عواملی همچون سهولت دسترسی، اندازه، کیفیت و جذابیت فضای سبز و همچنین پیوستگی با مناطق سکونی و فضاهای سبز دیگر نیز از جمله عوامل موثر بر دسترسی به فضای سبز می باشد.

۳-۱-۲-۲- سهولت دسترسی: هرچه دسترسی به فضای سبز از لحاظ مسیر و ورود و خروج و دسترسی معلولین آسان تر باشد، احتمال استفاده از آن جهت انجام برخی فعالیتهای بدنی بیشتر است.

۳-۱-۲-۳- اندازه فضای سبز: هرچه اندازه فضای سبز بزرگتر باشد احتمال استفاده مردم از آن بیشتر خواهد بود. میزان وسعت و اندازه ی فضاهای سبز ارتباط مستقیمی با میزان استفاده از آنها دارد. اغلب مردم از فضاهای کوچک و محدود کمتر استفاده می کنند و این فضاها قابلیت کمتری برای پذیرش افراد دارند.

۳-۱-۲-۴- پیوستگی با فضاهای سکونی و تجاری: پیوستگی و اتصال فضاهای سبز با مناطق سکونی و تجاری، از جمله عوامل کلیدی موثر بر نحوه استفاده از آنها بوده و بعنوان عاملی در بهبود قابلیت زندگی در منطقه در نظر گرفته شده است. هرچه که میزان پیوستگی و ارتباط فضای سبز با فضاها و مناطق سکونی و

تجاری بیشتر باشد، احتمال استفاده از آن زیادتر خواهد بود. بعنوان مثال، مردم می توانند بصورت پیاده یا از طریق دوچرخه سواری در فضای سبز به محل کار خود رفت و آمد کنند.

۳-۱-۲-۵- کیفیت و جذابیت: هرچه فضای سبز از تنوع زیستی گیاهی و جانوری بیشتر برخوردار باشد و دارای آشغال و دیوار نوشته یا نقاشی های دیواری کمتری باشد، احتمال استفاده از آن بیشتر خواهد بود. درخصوص جذابیت وجود انواع مختلفی از گیاهان و جانوران در فضای سبز از اهمیت زیادی برخوردار است. به عنوان مثال مادران فرزندان خود را به پارک های دورتری که به دلیل داشتن حوضی همراه با اردک برای کودکان جذاب تر می باشد می برند. وجود درختان، تنوع گیاهی در محیط، جلوه های آب و وجود حیات وحش از جمله جذابیت های فضاهای سبز به شمار می رود. مطالعات مختلف نیز نشان می دهد که جذابیت فضاها و موقعیت های سبز انگیزه بیشتری برای ادامه ورزش ایجاد می کنند. همچنین؛ علاوه بر کمیت و ابعاد فضای سبز، کیفیت آن مهم است. کیفیت پایین فضای سبز ممکن است اثر معکوس بر سلامتی داشته باشد.

۳-۱-۲-۶- چند منظوره بودن: هر چه امکانات متنوع تر و گسترده تر ی از قبیل فضای بازی کودکان، فضای آرام با صندلی، فضای بازی برای تیم های محلی و فضای پیک نیک در فضای سبز وجود داشته باشد احتمال استفاده گروه های مختلفی از مردم از آن بیشتر خواهد بود. فضای سبز هم از طریق فراهم کردن فضایی جذاب برای ورزش و هم از طریق فراهم کردن فرصت و امکان فعالیت بدنی گروهی با افراد دیگر، قابلیت افزایش فعالیت بدنی افراد را دارد. بدین ترتیب فضاهای سبز در صورت چندمنظوره بودن(امکان انجام دامنه ای از فعالیت های پر جنب و جوش تا آرام) و استفاده تعداد زیادی از مردم از آن، منبع ارزشمندی برای فعالیت های بدنی است.

۳-۱-۲-۷- امنیت و ایمنی فضاهای سبز: امنیت شخصی و ترس از جرم و جنایت از جمله نگرانی های کلیدی درخصوص فضاهای سبز است. این ملاحظات و نگرانی ها همچون مانعی بر استفاده از فضاهای سبز عمل می کنند. علاوه بر ترس از حمله های فردی، وجود مواردی همچون، مواد باقی مانده از استعمال مواد مخدر، فضولات سگ ها، آشغال، دیوار نگارها و نوشته ها، تخریب، نگهداری و مدیریت ضعیف، و در پارک ها و فضاهای سبز برون شهری، وجود حشرات نیش زننده و استفاده از موتور سیکلت و دیگر وسایل نقلیه خارج از مسیرهای در نظر گرفته شده از جمله موانع و عوامل منفی استفاده از این فضاها ذکر شده اند. افراد به ندرت به تنهایی به پارک می روند مگر برای بردن سگ ها، بویژه زنان بعید است به پارک بروند مگر اینکه فرد دیگری همراه آنها باشد و یا اینکه نگهبان و یا مدیر در پارک حضور داشته باشد. علی رغم اینکه افراد به اهمیت فضاهای سبز برای کودکان اشاره می کنند اما از اینکه کودکان آنها به تنهایی و یا بدون همراهی یک فرد بزرگتر به فضاهای سبز بروند اظهار نگرانی می کنند. درخصوص استفاده از فضای سبز، دسترسی به فضاهای سبز امن

همچون پارکها و زمین های بازی و امکانات تفریحی، بویژه برای کودکان و نوجوانان بسیار مهم است. کودکانی که به فضای سبز امن دسترسی دارند احتمال بیشتری دارند که فعالیت فیزیکی بیشتری داشته و اضافه وزن نداشته باشند. لازم است به این نکته اشاره شود که بسیاری از افرادی که در پیاده روی ها گروهی سلامتی مشارکت می کنند از پیاده روی تنهایی در فضاهای سبز اغلب به دلیل ترس از امکان وقوع جرم ترس دارند.

۳-۱-۲-۸- ادارک عمومی از فضاهای سبز: تعداد زیادی از پیمایش ها و مطالعات انجام شده در نقاط مختلف جهان، نشان می دهند که عموماً افراد برداشت و نظر بسیار مثبتی درخصوص فضاهای سبز دارند. هرچند که برخی نگرانی درخصوص امنیت شخصی و امنیت عمومی پارک ها وجود دارد و برخی افراد فضاهای سبز بکر را در قایسه با فضاهای سبز رسمی و مدیریت شده، خطرناک، کثیف و غیر راحت تلقی می کنند.

تصور بر این است که فضاهای سبز و باز از طریق فراهم کردن دسترسی افراد به طبیعت و برخوردار کردن آنها از هوای تازه، فضاهای غیر سرپوشیده و امکان تماس یا گیاهان و حیوانات، باعث بهبود کیفیت زندگی، سلامت و بهزیستی می شود. همچنین فضاهای سبز بعنوان تقویت کننده تجارب مثبت احساسی در افراد تلقی شده است. هر چند که مطالعات نشان می دهند که فضاهای سبز بعنوان مکانی برای ورزش و فعالیت بدنی، ارزشمند شناخته شده اند اما برخی افراد، از این لحاظ برای فضاهای سبز ارزش قائل هستند که این فضاها قابلیت کاهش استرس و باز سرزندگی را داشته و مکانی را جهت دور شدن و گریختن از گرد و خاک، سرو و صدا، و آلودگی های بصری محیط مصنوع فراهم می کنند.

فضاهای سبز از جمله جنگل ها و درختزارها، به کرات بعنوان مکانی برای ارتباط و مهرورزی افراد و اجتماعات به یکدیگر و همچنین بعنوان یکی از ویژگی های متمایز محلات و اجتماعات محلی تلقی شده اند. همچنین فضاهای سبز بعنوان یادآور دوره های خاصی از زندگی افراد در نظر گرفته شده اند: جایی که آنها در کودکی در آن بازی می کردند، جایی که در آن ناکامی های خود را فراموش کرده و اولین برخورد عاشقانه را در دوران جوانی در آن تجربه کرده اند، جایی که در آن در بزرگسالی با افراد مورد علاقه خود ملاقات می کردند، جایی که کودکان و نوه های خود را به گردش می بردند و جایی که می تواند در آن نشانه ای از یاد و خاطره عزیزان آنها را زنده کند.

علاوه براین از نظر افراد، فضاهای سبز باعث بهبود و رونق محل زندگی آنها و جذابتر شدن آن بوده و عامل گردهم آمدن افراد می باشد. پارک های شهری نیز بویژه برای رشد ذهنی و فیزیکی کودکان از اهمیت زیادی نزد افراد برخوردار بوده است جایی که کودکان در آن از آزادی بیشتری برخوردار بوده و دور از ترافیک و آلودگی شهر قرار خواهند گرفت. به همین شیوه جنگل های شهری قابل دسترسی و دیگر فضاهای طبیعی تر از اهمیت

یزادی برای کودکان تلقی شده اند. مطالعات و پیمایش ها نشان میدهند که فضاهای برخوردار از ویژگی ها، جذابیت ها و کاربری های متنوع تر بطور کلی بیشتر از فضاهایی که از جذابیت های خاصی برخوردار نبوده و یا تک منظوره باشند ترجیح داده می شوند.

همچنین برخی یافته نشان می دهد که هرچند تصور مرکزی مشترکی از فضاهای سبز بعنوان عامل بهبود و تقویت سلامت و بهزیستی وجود دارد اما گروه های قومی مختلف و افراد دارای ناتوانی های جسمی برداشت و تصور متفاوتی از فضاهای سبز دارند که باعث پیدایش الگوهای متفاوتی - هرچند با فراوانی کمتر - از نحوه استفاده از این فضاها می شوند.

۳-۱-۲-۹- مناسب بودن فضای سبز برای استفاده گروه های خاص بویژه معلولان: پارک همواره مامنی برای تمامی اعضای جامعه در ارتباط با گذران ساعاتی، فارغ از هیاهوی زندگی و مشکلات عدیده آن می باشد. چه خوبست در این محیط آرام و سبز با دیدن کودکی که با بازی ها و شیطنت های خود لبخند رضایت و آسودگی بر لبان پدر و مادر خود به ارمغان می آورد، و یا مردانی که دقایقی چند را به یادآوری ایام گاه دور و گاه نه چندان دور، بدون کار و تلاش می گذرانند و یا جوانانی که به امید فردای روشن در سایه سا و درختان به مطالعه پرداخته اند، به یاد کسانی باشیم که به دلایل مختلف بخشی از توانایی های خود را از دست داده و بصورت موجودی معلول در آمده اند. این افراد یعنی معلولین همچون افراد سالم دارای امیدها و آرزوها و از همه مهمتر حقوقی هستند که با کمال تأسف این حقوق و این نیازها از سوی همگان احساس نشده و مورد تأیید قرار نگرفته، زیرا شاهد این واقعیت تلخ هستیم که هیچ اقتصادی، ورزشی و تفریحی را حل نکرده و یا به آن بهای کافی نداده اند.

با مطالعه نیازهای فیزیکی همه ی معلولین اعم از نابینایان، ناشنوایان و معلولین جسمی و چگونگی مناسب سازی محیط برای هر گروه به این نتیجه می رسیم که:

- در مورد ناشنوایان، تعبیه ی هر نوع علائم هشدار دهنده ی صوتی، نیازهای این گروه را برآورده می کند. این گروه در مورد مسایل دیگر با افراد سالم تفاوتی ندارند.

- در مورد نابینایان، استفاده از علائم قابل لمس و صوتی در مواقع خطر توصیه می شود. ولی استفاده از کف پوش با جنس بسیار مختلف و یا علائم بسیار متنوع به دلیل به اشتباه انداختن قوه ی تشخیص آن ها، مفید نخواهد بود.

- در مورد معلولین جسمی و حرکتی، این گروه به علت استفاده از صندلی چرخ دار و نیاز به فضای بزرگ تر، در بسیاری از مواقع با دشواری هایی روبرو هستند.

احساس عدم امنیت جانی از عمده مسایلی است که باعث عدم استفاده معلولین از پارک و مکان هایی از این قبیل می شود. از جمله دلایل این عدم امنیت جانی برای معلولین در پارک ها می توان به موارد زیر اشاره کرد:

- فقدان پل های ارتباطی کافی، در فواصل معین برای ورود به پارک
- وجود پله های فراوان در بعضی از پارک ها بدون استفاده از رامپ
- وجود موانعی از قبیل زباله و مصالح ساختمانی و خاک در پیاده روی پارک
- تغییرات ناگهانی و همه روزه در پارک ها
- تغییر مسیرهای ناگهانی و بدون هشدار دهنده ها
- وجود سرپوش های برجسته و گاه حتی فاضلاب ها و شیر فلکه های آب بدون سرپوش
- تردد وسایلی از قبیل موتور سیکلت در پارک ها
- عدم بکارگیری حفاظ در لبه ی بلندی ها برای جلوگیری از سقوط نابینایان

در ادامه سعی شده با در نظر گرفتن مشکلات و نیازهای این گروه، نکاتی در مورد طراحی قسمت های مختلف پارک یادآوری شود.

- جای ساخت پارک:
- دسترسی: جای ساخت پارک از نظر قابل دسترس بودن برای همگان و به ویژه معلولین حائز اهمیت است.
- ایمنی در دست یابی: پارک های عمومی باید به نحوی ساخته شوند که قابل استفاده برای اقشار جامعه به خصوص معلولین باشند.
- چراغ های راه نمایی: برای عبور از خیابان های پر رفت و آمد، باید از چراغ های راهنمایی قابل تنظیم توسط فرد معلول استفاده کرد.
- پل های ارتباطی پیاده رو و سواره رو: در مسیرهای طولانی اگر پل ارتباطی بین خیابان و پیاده رو وجود نداشته باشد، شاید افراد سالم، با عبور از جوی ها و جداول به مسیر مورد نظر خود برسند ولی افراد معلولی که از صندلی چرخ دار استفاده می کنند و یا افراد مسن به ناچار از حرکت باز می مانند.
- در و محوطه ورودی پارک ها: درهای ورودی پارک ها باید عرضی حداقل معادل ۹۵ سانتیمتر داشته باشند. همچنین از به کارگیری هر نوع پله در کنار درهای ورودی باید اجتناب شود و در صورت نیاز به پله از مسیر شیب دار برای این کار می توان استفاده کرد.
- پیاده روها و گذرگاه ها: گذرگاه های درون پارک از نظر عرض، شیب و همچنین نوع و جنس کف پوش اهمیت بسیاری دارند.

- عرض گذرگاه ها: کم بودن عرض مفید گذرگاه ها مشکلات فراوانی برای تردد معلولانی که از صندلی چرخ دار استفاده می کنند ایجاد می کند. برای عبور یک صندلی چرخ دار کم ترین عرض مورد نیاز ۱۳۰ سانتیمتر، و برای دور زدن آن عرضی معادل ۱۸۰ سانتیمتر لازم است. البته این عرض در گذرگاه های اصلی باید مدنظر باشد و در مورد گذرگاه های فرعی نیازی به عرض زیاد نیست چه عرض بیش از حد گذرگاه ها ممکن است به زیبایی پارک لطمه بزند.
- شیب گذرگاه ها: برای اتصال قسمت های مختلف پارک که با یکدیگر اختلاف سطح دارند، به جای پله می توان از شیب های یکنواخت که بسیار هم طولانی نباشند استفاده کرد. زیرا پله مانع بزرگی برای دسترسی معلولین به قسمت های مختلف پارک است.
- جنس کف پوش: در قسمت هایی از پارک که قرار است روکشی غیر از پوشش گیاهی به کار رود لازم است از مواد سخت و غیر لغزنده استفاده شود. زیرا استفاده از مصالح غیر ثابت و جا به جا شونده مثل سنگ ریزه در سطح گذرگاه ها، مشکلات بسیاری را در امر جابه جایی برای معلولینی که از صندلی چرخ دار استفاده می کنند ایجاد می کند.
- خدمات رفاهی - بهداشتی: نصب تابلوی راهنما در بدو ورود می تواند اطلاعاتی از راه ها و امکانات موجود در پارک ها را در اختیار بازدید کننده بگذارد. برای این منظور می توان با استفاده از تابلوهایی با خط برجسته، (بریل) این اطلاعات و فهرستی از خدمات ارائه شده در پارک را در اختیار نابینایان قرار داد.
- آبخوری ها: آبخوری ها باید با ارتفاعی کم تر (۷۵-۸۰ سانتیمتر از کف)، در نقاط مختلف پارک نصب شوند و لازم است در کنار آن ها فضایی برای صندلی چرخ دار در نظر گرفته شود.
- صندلی ها: به کارگیری صندلی هایی با ارتفاع کم تر (۴۵ سانتیمتر) و عرض نشیمن بیش تر برای استفاده ی معلولین ضروری است.
- تلفن های عمومی: به کارگیری حداقل یک دستگاه تلفن عمومی مخصوص معلولین در پارک ها ضروری به نظر می رسد.
- زمین بازی: اهمیت بازی و ورزش برای کودکان و بزرگسالان بر هیچ کس پوشیده نیست ولی در مورد معلولان، ورزش نه تنها جایگاه خود را برای ایجاد نشاط و افزایش اتکا به نفس حفظ کرده بلکه به عنوان یک عامل تجدید پیوستگی اجتماعی از اهمیت ویژه ای برخوردار است.
- خدمات بهداشتی: در پارک های بزرگ به ازای هر ۱۰ توالی معمولی، می توان یک توالی مخصوص معلولین به کار گرفت.

- آب و گیاه در پارک: معلولین قشری از جامعه هستند که در استفاده از این زیبایی ها با ناتوانایی هایی مواجه هستند. برای به کارگیری بیشترین توان این قشر از جامعه، می توان از گیاهان و آب نماهایی استفاده کرد که برای این گروه نیز به نحو احسن قابل استفاده باشد. باید توجه داشت، شاخه های آویزان درختان در گذرگاه های پارک به هیچ عنوان عصا، برای فرد نابینا قابل لمس نیست و چه بسا این شاخ و برگ باعث صدمه زدن به اینگونه افراد می شود و این خود عاملی برای احساس عدم امنیت در فرد معلول است. برای بهره گیری از حس شنوایی در نابینایان می توان با استفاده از پستی و بلندی ها در پارک و ساخت آبشار و یا ایجاد جوی های مناسب، صدای موزون و زیبای حیات را احیا کرد و یا با ساختن لانه ی پرندگان بر بالای درخت های کهن سال و جای گزینی پرندگان در این لانه ها و همهمه آن ها در پارک نه تنها به زیبایی پارک افزود، بلکه محیطی طبیعی و آرام را در پارک به وجود آورد. برای بهره گیری از حس بویایی در معلولین حسی از جمله نابینایان، می توان از درخت ها و درختچه هایی که شاخ و برگ و یا گل های خوشبو دارند، استفاده کرد. این گیاهان نه تنها با شاخ و برگ خود زیبایی طبیعی به پارک می بخشند بلکه بوی خوش آن ها توجه هر بازدید کننده ای را به خود جلب می کند.

۳-۲- بوستان کودک بعنوان فضایی برای بازی کودکان

در سال ۱۹۸۹ میلادی، نمایندگان کشورهای جهان در مجمع عمومی سازمان ملل متحد، پیمان حقوق کودک را تأیید و امضا نمودند و متعهد شدند تا برای تصویب و اجرای آن در کشورهای خود تلاش نمایند. این عهدنامه که به نام «کنوانسیون حقوق کودک» معروف است، همه دولت ها و مردم جهان را به ساختن دنیایی بهتر برای کودکان تشویق می کند که در تاریخ اول اسفند ماه ۱۳۷۲، مجلس شورای اسلامی نیز، ملحق شدن جمهوری اسلامی ایران به این عهدنامه بین المللی را تصویب کرد. بر اساس ماده ۳۱ بند یک این عهدنامه، «بازی و تفریح، حق کودک است، پس ضروری است که امکانات لازم برای فعالیت های تفریحی آنان را فراهم نمود». همچنین در بند دو همین ماده آمده است: «ضروری است مسولان فضاها را مناسب و متعددی را برای بازی کودکان فراهم نمایند. از این رو این مکان ها بهتر است به محل سکونت کودکان نزدیک باشد» (پیمان جهانی حقوق کودک، ۱۳۸۶).

امروزه با تبدیل شدن زندگی کشاورزی به زندگی ماشینی و روند سریع شهرنشینی و میل به مهاجرت روزافزون و افزایش جمعیت شهری، نیاز به فضاها و اماکن مصنوعی بیشتر شده و این امر موجب تخریب خانه های قدیمی و ویلایی و تبدیل آنها به ساختمان های چند طبقه شده است. از این رو، در زندگی جدید، فضاهای عمومی از اهمیت بیشتری نسبت به گذشته برخوردار هستند و نقش مهمی بر ابعاد اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی حیات افراد و گروههای مختلف جامعه دارند. یکی از بزرگترین و مهمترین گروههای اجتماعی نیازمند به این فضاها، کودکان و نوجوانان هستند. نادیده گرفتن ذوق، سلیقه و خواسته های آنان که آینده سازان جامعه هستند، اثرات زیان باری بر روح، فکر و آینده ی آنها خواهد داشت. به عبارت دیگر؛ فضاهای عمومی نقش مهمی در جامعه پذیر شدن و رشد جسمی، عقلی و روحی کودکان و نوجوانان دارند و اثرات بازی در فضای باز به مراتب بیشتر از بازی در فضای بسته است. یکی از ابزارهای جامعه پذیری کودکان «بازی» است.

بازی بهترین و گویاترین زبانی است که همه ی کودکان در سنین گوناگون و با بهره ی هوشی متفاوت می توانند آنرا درک کنند. در بازی کودکان استقلال دارند، نظر می دهند و مشکلات خویش را حل می کنند. همچنین بازی موثرترین و پرمعنا ترین راه یادگیری کودکان است. هنگام بازی کودک فکر می کند، برنامه ریزی می کند، راه های تازه می یابد، تجربه می کند و پرورش فکری، عاطفی، جسمی و حرکتی می یابد (مهندسین مشاور، ۱۳۸۹). از دیدگاه انجمن بین المللی حق بازی برای کودکان (IPA)^۱ نیز؛ بازی ارتباط، بیان و ترکیب فکر و عمل است که احساس رضایت و خشنودی کودکان را به دنبال دارد. بازی به گونه ای ذاتی، داوطلبانه و خودانگیخته است و منجر به رشد جسمی، ذهنی، حسی و اجتماعی کودکان می گردد (ایزدپناه جهرمی، ۱۳۸۳). بوستان یا پارک های کودک، یکی از مکانهایی که می توان در آنها فرصت بازی را برای کودکان فراهم آورد. بنابراین؛ علاوه بر بعد عمومی بوستان کودک بعنوان فضای سبز، بعد خصوصی آن، بعنوان فضایی برای بازی کودکان از اهمیتی دوچندان برخوردار است. ایجاد فرصت بازی در پارک ها از عوامل سنجش موفقیت یک پارک محسوب می گردد. هدف از ایجاد زمین بازی، ایجاد فرصتی برای چالش های جسمی و روحی کودکان و امکان برقراری ارتباطات اجتماعی در محیطی طبیعی است.

۳-۲-۱- خصوصیات و سطوح بازی

بنا به عقیده روانشناسان، یک فعالیت زمانی «بازی» محسوب می شود که پنج خصوصیت در آن دیده شود:

- ۱- به طور ذاتی مشوش باشد و ایجاد انگیزه کند،
- ۲- شرکت در آن آزادانه باشد و نه اجباری،

¹ . International Playground Association

۳- شرکت در آن به گونه ای فعالانه باشد،

۴- لذت بخش و مفرح باشد،

۵- دارای سطوحی از وانمودسازی و تقلید باشد و از این طریق کودک قدرت تخیل و تصور خود

را بکار گیرد.

بدیهی است با در نظر گرفتن این پنج خصوصیت، بسیاری از فعالیت های کودکان، کیفیت یک بازی ارزشمند را دارا نیستند و این بر خلاف تصور بزرگسالان است که می پندارند، کودکان با شرکت در کلاس های گوناگون ورزشی از انجام آن لذت می برند، از این رو زمانی که کودکان به اجبار صرف فعالیت ورزشی برنامه ریزی شده ای می نمایند، ارزش واقعی یک بازی را دارا نیست. به تناسب رشد کودکان، بازی آنها پیچیده تر و منسجم تر خواهد شد.

۳-۲-۲- انواع زمین بازی کودکان

تقسیم بندی زمین های بازی کودکان، بر مبنای نوع وسایل بازی و تأثیر آن بر بازی کودکان انجام می پذیرد:

۳-۲-۲-۱- زمین بازی سنتی^۲

شامل تاب و سرسره، الکلنگ و... بوده و برای کودکان کاملاً آشنا و شناخته شده اما فاقد ارزش های شناختی و بازی های اجتماعی متناسب رشد کودکان می باشد. برخی از مطالعات نشان دهنده آن است که وسایل و تجهیزات بازی ساخته شده توسط کارخانه ها، تنها قادرند کودکان را به مدت ۱۴ دقیقه سرگرم کنند. تصویر ذهنی اکثر بزرگسالان از یک زمین بازی نیز، فضایی این چنینی به همراه "تجهیزات کارخانه ساخت" است. هر چند که امروزه این گونه وسایل بازی، از سطح کیفی و استانداردهای بالاتری نسبت به گذشته برخوردار هستند، اما به دلیل محدود شدن به عملکردهای تک منظوره، فاقد کیفیت های آموزشی و اجتماعی لازم می باشند.

۳-۲-۲-۲- زمین بازی معاصر^۳

این گونه زمین های بازی، از اتصال و کنار هم آمدن قطعات و تشکیل یک مجموعه مرکب بازی، با عملکردهای گوناگون ساخته می شود که البته تعداد کمتری از این نوع زمین بازی وجود دارد و هزینه ساخت

^۲ .Traditional Playground

^۳ . Contemporary Playground

آن به نسبت نوع قبلی بالاتر است. کودکان این گونه زمین های بازی را بیشتر از نوع «ستی» دوست دارند. این زمین ها، مشوق بازی های ارزشمند آموزشی برای کودکان می باشند.

زمین بازی خلاق و ماجراجویی⁴: این گونه زمین های بازی، شامل قطعاتی به ظاهر بی ارزش چون، تایرهای فرسوده، الوار، جعبه، صندوق های چوبی و... هستند و به کودکان امکان ساخت و ایجاد اشکال و چیدمان های جدید را می دهند که به دلیل انعطاف پذیری با خواست کودکان؛ در رشد جسمی، اجتماعی و شناختی آنان از محیط بسیار موثرند. حضور یک مربی یا راهنمای بازی که نقش حامی و راهنما برای بازی کودکان را داشته باشد، می تواند بسیار موثر و مفید باشد.

باغ های بازی ماجراجویی⁵: نوع جدیدی از فضای بازی کودکان در یک محیط طبیعی، «باغ های بازی ماجراجویی»، است که برخی آن را به عنوان «کلاس درس طبیعت» یا «زمین های بازی طبیعی» می نامند. هدف از ایجاد چنین فضایی، به کارگیری عوامل طبیعی به عنوان بستر و زمینه ای طبیعی برای بازی کودکان است. فضای بازی طراحی شده، با بهره گیری از عوامل طبیعی چون درختان، گیاهان، گل ها، آب و شن، حیوانات، حشرات و... واجد فرصت های بسیار غنی برای بازی کودکان در هر شکل قابل تصور است. از این رو در ساختار فضای بازی، تا حد امکان از مواد و مصالح طبیعی استفاده می شود. نمونه ای از این فضاها، فضاهای غیر رسمی است، که مملو از درختچه، بوته، آب، گل، چمن های بلند، حیواناتی نظیر ماهی، قورباغه و سایر موجودات زنده و همچنین شامل فضایی برای نشستن، تکیه زدن، پناه گرفتن (قایم شدن) و فضاهایی برای خلوت و آسایش می باشد.

نوعی «حس بکر و طبیعی» در این گونه فضاهای بازی نهفته است که با نمونه ها و الگوهای متداول زمین های بازی در فضای آزاد، تفاوت دارد. زمین های بازی متداول امروزی، شدیداً به وسایل و تجهیزات بازی "کارخانه ساخت" وابسته است در حالی که در باغ های بازی ماجراجویی، فضاهای طبیعی غیررسمی با وسعت، تنوع و تغییرپذیری، محلی مناسب برای شکوفایی خلاقیت و شناخت محیط طبیعی هستند. همچنین عدم وجود ساختارهای مشخص و تمام شده در این گونه زمین ها، به کودک امکان بسط قدرت تخیل و تصور را می دهد. مثلاً وجود یک کنده درخت قابلیت های گوناگونی برای بازی کودکان دارد. محیط بازی در چنین فضایی باید از محیطی به محیط دیگر در جریان باشد، به گونه ای پایان ناپذیر و تا حد امکان ساده و مشوق شکوفایی خلاقیت کودکان. فضای بازی در طبیعت، فضایی سرشار و غنی برای یادگیری و آموختن کودکان در

⁴ . Adventure/Creative Playground

⁵ . Adventure Playgarden

هر رده سنی است. این فضا واجد نوعی برنامه درسی پنهان و نهفته است که کودکان آن را با شیوه خاص خود دریافت کرده و همزمان، با سایر کودکان ارتباط برقرار می کنند.

هزینه ساخت و ایجاد چنین فضایی، بیشتر از هزینه ساخت زمین های بازی سنتی متداول نیست. در حالی که در "زمین های بازی سنتی"، بیشترین هزینه به خرید تجهیزات بازی ساخته شده، اختصاص می یابد. در «باغ های بازی ماجراجویی»، این هزینه صرف منظرسازی و استفاده از عوامل طبیعی شده و در پاره ای از موارد نیز از چند وسیله بازی که در ساخت آن، مواد و مصالح طبیعی به کار رفته، استفاده می شود. هر چند که در این نوع منظرسازی، مهارت های خاص که پاسخگوی نیاز کودکان باشد، مورد نیاز است.

رمز موفقیت در این گونه فضاهای بازی، مشارکت استفاده کنندگان در فرایند طراحی است. مشارکت در طراحی، به معنای دخیل کردن نظرات کودکان، والدین، معلمان و کارکنان در فرایند برنامه ریزی و طراحی زمین بازی است. دخیل کردن نظرات کودکان باعث می شود آنها این فضا را مکانی مختص به خود تلقی کنند. دخالت والدین، ضامن حمایت آنها از این گونه فضاهاست و این که اهمیت بازی های غیر رسمی در محیط های طبیعی، گامی مهم در یادگیری و از مراحل رشد کودکان است. مشارکت معلمان سبب می گردد که آنان، این مکان را به عنوان فضایی آموزشی و کلاس درس غیر رسمی محسوب کنند. دخالت کارکنان و مسولان نگهداری پارک باعث می شود که آنها در حمایت و نگهداری از چنین فضایی، احساس مسولیت بیشتری داشته باشند.

۳-۲-۳- اصول مهم در طراحی فضای بازی کودکان

یک فضای بازی، فرصت های متنوعی برای بازی کودکان فراهم می آورد. این فضا به کودکان امکان می دهد که طبیعت را بهتر شناخته و به آن احترام گذارند. یک «فضای بازی خوب طراحی شده»، فضایی است که در طراحی آن، توانایی ها و تمایلات گوناگون کودکان، مراحل و سطوح گوناگون بازی در نظر گرفته شده است. در حالی که مسائل مربوط به رشد فیزیکی کودکان از اهداف اصلی یک فضای بازی است، توجه به سایر ملاحظات شناختی، اجتماعی، احساسی و زیبایی شناسی در طراحی یک فضای بازی بسیار ضروری است.

تحقیقات در زمینه ترجیحات کودکان، گویای این مسأله است که اگر کودکان توانایی طراحی فضای بازی دلخواهشان را داشتند، این فضا کاملا متفاوت از آنچه می بود که بزرگسالان آن را «زمین بازی» می نامند. دقیقا به همین خاطر است که فضاهای طراحی شده توسط بزرگسالان غالبا حس رضایت کودکان را برآورده نمی سازد. اگر محیط بازی ثابت باشد و دارای وسایل بازی تک منظوره همانند "زمین های بازی سنتی"، کودکان قادر به تغییر و دستکاری محیط طبق نیاز و خواسته هایشان نخواهند بود و هرچند «زمین های بازی سنتی»

امروزه نسبت به گذشته به لحاظ ایمنی و پیچیدگی، تغییرات محسوسی یافته اند اما به دلیل داشتن شکل و عملکردی ثابت، باز هم فاقد عنصر خلاقیت هستند. مشکل این نیست که کودکان از بازی در این گونه فضاها، احساس رضایت و تفریح نداشته باشند، بلکه «تفریح و لذت»، تنها هدف ایجاد یک فضای بازی نیست و به همین دلیل به فضایی فراتر از زمین های بازی متداول نیاز است. بنابراین؛ باید در طراحی فضای بازی کودکان به برخی اصول مهم توجه کرد. برخی از این موارد عبارتند از (ایزدپناه جهرمی، ۱۳۸۳):

۳-۲-۳-۱- کاربرد عناصر طبیعی

از آنجایی که کودکان دنیای اطراف خود را نوعی زمین بازی تصور می کنند، طبیعت بستر مناسبی است که می تواند آنها را ساعت ها به خود مشغول سازد. از این رو فضای دلخواه کودکان، فضایی مملو از عناصر طبیعی چون گیاهان، گل ها، آب و خاک، شن، حیوانات و حشرات است. دلیل این امر سه کیفیت محیط های طبیعی است که شامل تنوع تمام ناپذیر آن، انسان ساخت نبودن آنها و حس جاودانگی و پایان ناپذیری آنهاست. تجربیات کودکان از اوایل قرن بیستم، نشان داده است که بکارگیری عناصر طبیعی چون آب، خاک، بافت و رنگ های طبیعی در طراحی فضای بازی کودکان، به تجربیاتی می انجامد که به طور مثبت و موثری در زمان بزرگسالی تأثیرگذار خواهند بود. "روانشناسان محیطی و تکاملی"، واژه «بیوفیلیا» را برای این «حس طبیعت دوستی» به کار می برند. بدین معنا که انسان به طور وراثتی و از لحاظ بیولوژیکی، وابسته به طبیعت است. مطالعات بسیاری در زمینه تجربیات انسان در محیط طبیعی، گویای این اصل هستند که محیط و فضاهای طبیعی، واکنش های مثبتی از لحاظ روانشناسی در انسان ایجاد می کند؛ مانند کاهش تنش و نگرانی، ایجاد حس رفاه و خوشبختی، فراخوانی آسانتر اطلاعات، مهارت حل خلاقانه مشکلات، رشد و تقویت قدرت تخیل و برانگیختن حس کنجکاوی که خود از محرک های مهم در امر یادگیری است.

بازی کودکان در یک محیط طبیعی، دارای کیفیاتی است کاملاً متفاوت با بازی در محیط های انسان ساخت است. یک محیط بازی ایمن در بستر طبیعت، گامی مهم در ایجاد حس استقلال و تمرینی برای عدم وابستگی مستقیم کودکان به والدین محسوب می شود. همان گونه که در مراحل گوناگون رشد یک کودک، مرحله گذار از نوزاد به خردسالی، با شکسته شدن مرز و حدهای فضای داخلی خانه انجام می پذیرد؛ یک فضای طبیعی ایمن نیز، بستری مناسب برای تمرین عدم وابستگی مستقیم کودکان از والدین خود می باشد. این محیط ها تجربیات حسی متفاوتی را نیز به دنبال خواهند داشت: یک نوع حس رهایی برای دوییدن، فریاد زدن و ریخت و پاش کردن. فعالیت هایی که غالباً در فضای داخلی خانه ها ممنوع است. حتی نوع تجربه کودکان در طبیعت، با تجربه بزرگسالان کاملاً متفاوت است. بزرگسالان طبیعت را به عنوان نوعی «پس زمینه»، برای سایر فعالیت

های خود محسوب می‌دارند؛ در حالی که کودکان در شناخت و شکوفایی طبیعت، روشی منحصر به فرد، تجربی و مستقیم دارند. دقیقاً به همین خاطر است که از نظر بزرگسالان، فضاهای منظرسازی شده و گلکاری شده منظم، بسیار زیبا و مفرح هستند، در حالی که کودکان به تجربه کردن و چگونگی کاربرد در ارتباط با محیط‌های طبیعی اهمیت می‌دهند. فعالیت‌هایی نظیر خزیدن به زیر درختچه‌ها و بوته‌ها، گل‌بازی و هر فعالیتی که پاسخگوی حس کنجکاوی آنها از محیط اطراف باشد. گیاهان، آب، خاک، شن و... همگی امکاناتی هستند که کودکان با کنترل، دستکاری آنها و استفاده از قدرت تخیل، می‌توانند ذهن خلاق خود را شکوفا سازند. سطح بالای پیچیدگی و تنوع در عناصر طبیعی، بازی‌های پیچیده‌تر و طولانی‌تر را به دنبال خواهد داشت. به همین دلیل، کلیه وسایل بازی ثابت شده کارخانه‌ها و همچنین فضای داخلی خانه‌ها، نمی‌توانند جایگزینی برای طبیعت و به دنبال آن حس خوشایند یک کودک در دامان طبیعت باشد. لحظات احساسی نظیر توجه کودک به یک پدیده طبیعی مانند: اشعه منعکس شده خورشید در یک قطره آب روی برگ، زیبایی پرواز یک پروانه، جنب و جوش موجود در لانه مورچگان، زیبایی گل‌ها و...

۳-۲-۳-۲- ایجاد مناطق مختلف در فضای بازی کودک

یک فضای بازی «خوب طراحی شده»، دارای مناطق متنوعی شامل انواع اجزا و عناصر بازی و فرصت‌های قابل دسترس در هر منطقه می‌باشد. در حالی که این فضاها با نوعی مرزبندی با یکدیگر در ارتباطند، باید به گونه‌ای واضح، قابل نظارت و رویت باشند. مرزبندی بین این فضا توسط تغییر سطح پوشش زمین و انواع منظرکاری توسط بوته‌ها و گیاهان انجام می‌پذیرد:

منطقه طبیعی: این منطقه بازی با اجزای طبیعی چون درختان، آب و گیاهان شکل گرفته است. همچنین می‌تواند شامل کپه‌هایی بر سطح زمین باشد که کودکان را به بالا رفتن از آن تشویق کند. بطور ایده‌آل، یک منطقه طبیعی بازی می‌تواند دربرگیرنده گونه‌های متنوعی از حیات وحش باشد. بازی در این منطقه شامل فعالیت‌های پرشور و پرتحرک و نیز انواع بازی‌های آرام است. فضاهای طبیعی برای فعالیت‌هایی چون خواندن، صحبت کردن و تماشای بازی سایرین و همچنین فعالیت‌هایی فعال و پرتحرک در این منطقه شامل کندن خاک، پرکردن گودال با سنگ و آب و بالا رفتن و راه رفتن بر روی کنده‌های درخت است.

منطقه ماجراجویی: این منطقه بازی، برای بازی‌های پرتحرک و سازنده کودکان تدارک دیده شده است و شامل مواد و وسایل ساختمانی شامل بیل کوچک و موادی چون شن، سنگ و آجر می‌باشد. کودکان به وسیله این گونه وسایل می‌توانند فضاهای دلخواه خود همچون سراسیمی یا دیوار را بسازند.

منطقه پرتحرک و فعال بازی: این منطقه برای فعالیت هایی نظیر دویدن، پریدن، استفاده از اسباب بازی های چرخ دار و بازی های توپی است. برای تدارک و ایجاد چنین فضایی، سطح پوشش زمین، محکم و سفت به همراه فضاهای چمن کاری است. استفاده از اسباب بازی های چرخ دار بر سطوح سفت و محکم، کارآمدترند و سایر گونه ها شامل پریدن، دویدن، کشتی گرفتن و چرخیدن بر سطح چمنی بسیار کارآمد است. همچنین تدارک فضایی کوچک برای پارک وسایلی چون دوچرخه و سه چرخه بسیار ضروری است و بدین وسیله کودکان با پارک وسایل چرخ دار خود می توانند به سایر فعالیت های بازی ادامه دهند، این در حالی است که وسیله ای بر سر راه باقی نمی ماند و شرایط خطرناک ایجاد نمی گردد.

منطقه آرام برای یادگیری: منطقه آرام برای یادگیری، باید شامل تجهیزاتی چون؛ میز، سه پایه و مکان هایی برای نشستن به همراه تجهیزاتی جهت محافظت در مقابل شرایط آب و هوایی باشد. این فضا برای فعالیت هایی نظیر خواندن، قصه خوانی، نقاشی، گل بازی، حل پازل و سایر فعالیت های آموزشی به همراه صرف ناهار مختصری برای کودکان است. علاوه بر این؛ کودکان در زمین بازی به فضای نیمه خصوصی، خارج از محیط های پرهیاهو و پرصدا نیاز دارند که ضمن استراحت به تعمق و تماشای بازی سایر کودکان بپردازند.

منطقه بازی های آرام: این منطقه جایگزین و انتخابی در مقابل فضای بازی های پرشور و پرتحرک است. برخی از کودکان به راحتی جذب فعالیت های پرشور و پرتحرک نمی گردند، در نتیجه به نوعی وقفه و استراحت نیاز دارند. این منطقه مجهز به نیمکت های کوچکی (در مقیاس کوچک) است که کودکان بتوانند ضمن استراحت، به مشاهده بازی سایر کودکان بپردازند.

فضای حایل و منطقه ی بی طرف: طرحی فضایی حایل بین فضاهای بازی هر گروه سنی ضروری است. این فضای حایل می تواند به صورت منظرکارهایی چون حصار، ردیفی از بوته ها و درختچه ها و یا توسط راه هایی برای پیاده روی به همراه نیمکت و صندلی باشد.

۳-۲-۳- تنوع و انسجام

کودکان به امکانات گوناگونی برای بازی نیاز دارند که پاسخگوی نیازهای جسمی، شناختی، روحی و اجتماعی آنها باشد. محیط های طبیعی، با نظم طبیعت گونه خود، فضایی متنوع، گسترده، قابل تغییر و دستکاری هستند که برای شکوفایی حس خلاقیت کودکان بسیار مناسب است. فضاهای بازی باید از فعالیتی به فعالیت دیگر در «جریان» باشد و با نوعی حس انسجام در محیط، مشوق بازی های متداوم کودکان گردد.

۳-۲-۴- رمز و راز و پیچیدگی

فضا و تجهیزات بازی نباید بصورت کاملا «تعریف شده»، «واضح» و «مشخص» باشند، به گونه ای که فرصت تخیل و تصور را از کودکان بگیرد. نوعی ایجاد ابهام که در نتیجه آن، حس هیجان کودکان برانگیخته شود، برای یک بازی هیجان انگیز بسیار مفید است. کاربرد عناصر طبیعی به همراه وسایل به ظاهر بی ارزش، دارای نوعی قابلیت برای بازی های خلاق کودکان است.

۳-۲-۳-۵- محصوریت

در طراحی فضای بازی، غالبا از فضایی محصور توسط دیوار، پرده یا کلبه ای کوچک که حس اتاق را داشته باشد، غفلت می شود. نکته قابل توجه این است که این محصوریت، در مقیاس کودک و از دید کودک نشسته در زمین بازی است.

۳-۲-۳-۶- مسائل صوتی و اکوستیک

محیط های شلوغ و فضاهای منعکس کننده صدا، تنش و ناراحتی بیشتر کودکان و بزرگسالان را به دنبال خواهد داشت. این نکته خصوصا در مورد مکان یابی فضای بازی در مجاورت خیابان های شلوغ و پرتراфик با اهمیت است. بدین منظور و جهت ایمنی بیشتر، فضای بازی باید با دقت از رفت و آمد وسائط نقلیه جدا شود.

۳-۲-۳-۷- راه یابی

کودکان خردسال باید بتوانند بدون نیاز به خواندن کلمه ای، برای درک محیط افراد خود، راهشان را پیدا نموده و تصمیم بگیرند در چه فضا یا فعالیتی بازی کنند. همچنین نحوه استفاده از فضا، قوانین، مکان های ورودی و خروجی و حدود و مرز بین فعالیت ها نیز بدون نیاز به خواندن تابلوی راهنما، قابل فهم باشد. مرز و حدود مابین فضاهای بازی باید مشخص بوده، ورودی های فضای بازی برای کودکان معلول نیز قابل دسترس باشد.

۳-۲-۳-۸- نظارت پذیری و قابل رویت بودن

والدین باید بتوانند در طول مدت بازی کودکانشان، بدون مداخله مستقیم، بر بازی آنها نظارت داشته باشند. قابل رویت بودن فضای بازی از یک فضا به فضای دیگر و از روی نیمکت ها جهت امنیت بیشتر، ضروری است. کودکان خردسال و کوچکتر نیز باید بتوانند در حین بازی، صدای والدین خود را بشنوند.

۳-۲-۳-۹- سایه اندازی

نحوه قرارگیری و مکان یابی فضای بازی در جهت استفاده بهینه از سایه درختان و ساختمان ها بسیار بااهمیت است.

۳-۲-۳-۱۰- در نظر گرفتن همه گروه‌های سنی

با توجه به اینکه اغلب بوستان‌ها و فضاهای بازی کودکان در مناطق مسکونی قرار گرفته‌اند، افراد مختلفی از گروه‌های سنی مختلف (از خردسالان تا نوجوانان و جوانان) انگیزه‌ی لازم جهت ورود به بوستان را دارند. لذا باید تلاش شود فضای بوستان با توجه به این سنین و گروه‌های مختلف کودکان طراحی شود.

با توجه به موارد اشاره شده در دو بخش قبلی در خصوص فضای سبز و فضای بازی کودکان باید گفت که این فضاها دارای نقش‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و اکولوژیکی مختلفی هستند و در عین حال شاخصی برای ارتقای کیفیت زندگی و توسعه‌ی جامعه محسوب می‌شوند (Balram, 2005:149). به عبارت دیگر؛ فضاهای سبز بر اساس کارکردهای متنوع خود، نقش برجسته‌ای در زندگی شهروندان ایفا می‌کند و از این رو عامل کلیدی در ارتقاء کیفیت زندگی و شکل‌گیری شهر پایدار می‌باشد (Chisura, 2004).

کیفیت زندگی مفهومی چند بعدی است و جنبه‌های مختلفی را در بر می‌گیرد و اندازه‌گیری و پی‌بردن به میزان کیفیت زندگی خود در گرو عوامل مختلف فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و محیطی است. برخی از صاحب‌نظران کیفیت زندگی را بجای بهبود ذهنی، سرور، رضایت و زندگی خوب بکار می‌برند در حالیکه اطمینان کامل نسبت به اینکه کیفیت زندگی به سطح زندگی و رضایت از آن راجع است و با توجه به این امر هرگونه بهبود آشکاری در زندگی باعث ارتقاء کیفیت زندگی می‌گردد.

از منظر دیگر کیفیت زندگی شامل مسائل مادی و غیرمادی است. از بعد مادی کیفیت زندگی نه تنها مقوله‌هایی چون استانداردهای زندگی، امکانات زیربنایی، تولید اقتصادی، اشتغال، قیمت‌ها، قانون و مانند اینها را در بر می‌گیرد، که مواردی چون سلامتی، سرگرمی، اوقات فراغت، فرهنگ و هنر و مانند اینها نیز در همین مقوله

می گنجند. در بعد مفاهیم غیرمادی، کیفیت زندگی شامل تجارب و دریافت های شخصی افراد و بازخوردهای آنها در زندگی واقعی شان است (Dajain & Peter, 2006). از این روست که بیشتر نظریه های در زمینه ی کیفیت زندگی در مورد ویژگی های زیر اشتراک نظر دارند: احساس عمومی خوشبختی، حس مثبت از روابط اجتماعی و فرصت های بروز توانایی فردی (Ramage & Davies, 2003: 483).

از یک منظر دیگر نیز؛ می توان به ابعاد عینی و ذهنی کیفیت زندگی اشاره کرد. زندگی در محیطی سالم (آب سالم، زیبایی، دسترسی به طبیعت و ...) یکی از موارد بعد عینی کیفیت زندگی است (مختاری و نظری، ۱۳۸۹). بنابراین؛ فضای سبز و پارک یکی از متغیرهای عینی کیفیت زندگی خواهد بود و نقشی موثر در بهبود آن خواهد داشت.

در بخش های پیشین به تأثیرات فضای سبز بر زندگی در ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی، محیطی و سلامت اشاره شد. همچنین قابلیت های فضاهای سبز که در افزایش بازدهی و میزان استفاده از آنها موثر است مورد بحث و بررسی قرار گرفت. در بخش فضای بازی کودک نیز به برخی اصول و عناصر مهم در طراحی فضای بازی کودک پرداخته شد که بر میزان استفاده از این فضاها تأثیر مستقیمی داشت. بنابراین؛ فرض اصلی این پژوهش بر این اصل استوار خواهد بود که تأثیرات گوناگون فضای سبز و فضای بازی کودکان، در کنار قابلیت های آنها باعث افزایش استفاده از آنها خواهد شد و افزایش استفاده از فضاهای سبز و بوستان های شهری بعنوان یکی از مولفه های عینی شاخص کیفیت زندگی، باعث ارتقا سطح کیفیت زندگی ساکنین منطقه و توسعه شهری پایدار می شوند. موارد فوق در مدل مفهومی زیر ارائه شده است:

فصل چهارم

دامنه‌یابی

پس از شناسایی و توصیف اقدام توسعه‌ای و کاربری‌های در نظر گرفته شده برای آن و همچنین موقعیت مکانی و کاربری‌های زمین‌های اطراف، گام‌های اولیه برای شناخت و بررسی دامنه تأثیرات آن آغاز می‌گردد. به همین دلیل است که در برخی متون (تیلور و همکاران ۲۰۰۴)، دامنه‌یابی^۶ را اولین گام اتا دانسته‌اند.

^۶ Scoping

دامنه‌یابی به معنای شناسایی مرزهای تأثیرات اقدام توسعه‌ای است. البته دامنه‌یابی خود شامل چند زیر مرحله است. ابتدا باید مقولات مهم مرتبط با اقدام توسعه‌ای شناسایی شود. هر اقدام توسعه‌ای مشتمل بر مجموعه‌ای از فعالیت هاست. تنها برخی از این فعالیت‌ها دارای تأثیراتی هستند یا به تأثیرات ارتباط دارند. بدین منظور باید فعالیت‌ها و کاربری‌های در نظر گرفته شده برای اقدام توسعه‌ای، مرور گردد و آنهایی را که احتمال می‌رود تأثیراتی داشته باشند را متمایز کرده و در این مرحله از مطالعه اتم مورد بررسی بیشتر قرار داد. براساس شناختی که از فعالیت‌ها و کاربری‌های مهم بدست آورده‌ایم، می‌توانیم متغیرهای مهم مرتبط با این مقوله‌ها را نیز شناسایی کنیم تا در مراحل بعدی به بررسی آنها بپردازیم. در مجموع در مرحله دامنه‌یابی باید مرز جغرافیایی تأثیرات اقدام توسعه‌ای، ذینفعان اقدام توسعه‌ای، تأثیرات احتمالی آنها و گروههای مورد نظر برای مطالعه شناسایی شوند.

همچون دیگر مراحل مطالعات اتم، در مرحله دامنه‌یابی می‌توان از تکنیک‌های مختلفی همچون مشاهده، مصاحبه‌های فردی و گروهی، ترسیم مدل‌های علی و معلولی و... سود جست. اما همانگونه که فیستر بوش بیان می‌کند، مصاحبه ستون فقرات اتم است. چند مصاحبه با طراحان اقدام، نخبگان، ساکنان محدوده اقدام، و تمام افرادی که ممکن است ذینفع باشند، ما را در شناسایی دامنه تأثیرات اقدام توسعه‌ای کمک بسیاری خواهد کرد.

الف) دامنه‌یابی تأثیرات بوستان کودک ناحیه ۱

در مجموع در این مرحله برای شناسایی دامنه تأثیرات احداث بوستان، فعالیت‌های زیر انجام پذیرفت:
جدول شماره ۴-۱: فعالیت‌های مرحله دامنه‌یابی تأثیرات اقدام توسعه‌ای (بوستان کودک ناحیه یک)

شرح فعالیت	فعالیت
مرور پلان‌ها و نقشه‌های فنی طرح	مطالعات اسنادی
مطالعه نقشه منطقه و موقعیت مکانی بوستان‌ها	
مهندس شعبان پناه: ناظر طرح	مصاحبه‌ها
مدیر فروشگاه شهروند	
از کارشناسان شرکت طراح	
اعضای شورایاری محله	
برخی از ساکنین محدوده	
برخی از مشتریان فروشگاه شهروند و میدان میوه و تره بار	مشاهدات میدانی
مشاهده محدوده احداث بوستان و کاربری زمین‌های اطراف آن و مسیرهای تردد اطراف محدود احداث بوستان	

۴-۱- تعیین مرزهای جغرافیایی تأثیرات

بطور کلی مرزهای جغرافیایی پروژه احداث بوستان کودک ناحیه یک را می توان در چهارسطح (دامنه) در نظر گرفت: سطح مجاور بوستان، سطح محلی (محلۀ ی دو)، سطح ناحیه ای (ناحیه یک شامل محلات یک، دو، و سه) و سطح منطقه ای (منطقه ۲۲). بررسی میدانی از پروژه و مصاحبه با کارشناسان و افرادی از گروههای ذینفع مختلف نشان می دهد که با توجه به اثرات مختلفی که این پروژه بر شهروندان دارد، دامنه تاثیرات آن می تواند کل منطقه بیست و دو، و حتی کل شهر تهران را (به دلیل شرایط عمومی بوستان کودک بعنوان مکانی برای گذران اوقات فراغت شهروندان و فضای سبز شهری) تحت تاثیر قرار دهد، اما بررسی های دقیق تر نشان داد که بیشترین تاثیرات پروژه به ترتیب بر سطح همسایگی (مجاورت بوستان)، سطح محلی و سپس ناحیه ای است. در مجموع محدوده های جغرافیایی تاثیرات این بوستان را می توان به صورت زیر نمایش داد:

۱- **محدوده های مجاور بوستان:** همانگونه که در تشریح کاربری های زمین های اطراف محدوده بوستان کودک بیان شد، در ضلع غربی بوستان، مجتمع های مسکونی گلشن، قدر و... که بافت جدید منطقه را تشکیل می دهند قرار دارد. همچنین در ضلع شمالی نیز منازل مسکونی قدیمی که بافت سنتی محله را شامل می شوند واقع شده است. قسمت شرقی بوستان نیز به سازمانها و مراکز خرید اختصاص دارد. بطوری که فروشگاه شهروند، میدان میوه و تره بار، ساختمان شهرداری ناحیه و ایستگاه پمپ گاز در آن واقع شده است. در قسمت جنوبی نیز بلوار گاز قرار دارد. بنابراین می توان گفت اولین گروه هایی که از احداث بوستان چه در مرحله ساخت و چه در مرحله بهره برداری تاثیر می پذیرند، سه گروه نامبرده یعنی ساکنان ضلع شمالی، ساکنان ضلع غربی و سازمانها و مراکز واقع در ضلع شرقی و مشتریان آنها می باشند.

۲- **محلۀ دو:** محدوده احداث بوستان از لحاظ تقسیمات شهری در محلۀ دو ناحیه یک قرار دارد و طبیعتاً از جمله گروه هایی که تحت تاثیر احداث بوستان کودک قرار خواهند گرفت، ساکنین این محلۀ شامل شهرک هایی همچون شهرک لاله، شهرک چشمه و... خواهند بود. این امر از آنجا اهمیت دارد که بوستان مورد نظر، با توجه به خدمات در نظر گرفته شده در آن، کامل ترین و تنها پارک کودک محلۀ دو می باشد. محلۀ دو از شمال به اتوبان همت، از جنوب به شهرک صدرا، از شرق به رودخانه کن و از غرب به اتوبان تهران- شمال منتهی می شود. در این محلۀ شانزده بوستان وجود دارد که عبارتند از: سپیدار، پامچال، نیلوفر، لاله و لادن، یاس، قبا، زیبا، مروارید، گلبرگ، پردیس، افاقیا، ابریشم، کیانا، رز، بهشت و آوا. همانگونه که اشاره شد در این محلۀ بوستانهای دیگری نیز وجود دارد، اما بوستان کودک مورد مطالعه، از لحاظ تجهیزات و خدمات ارائه شده برای کودکان اولین اقدام به شمار می رود. همچنین برخی از مشخصات کلی محلۀ عبارت است از:

تعداد	جمعیت	جمعیت	جمعیت	جمعیت	میانگین	درصد
خانواده	ثابت (تقریبی)	مردان	زنان	شناور	سنی	باسوادی
۷۱۳۶	۲۳۹۸۰	۱۱۵۵۴	۱۰۲۴۶	۲۱۸۰	۳۹ سال	۷۷ درصد

۳- ناحیه یک: با توجه به قرار گرفتن پارک کودک در ناحیه یک، انتظار می‌رود احداث این بوستان، محلات دیگر ناحیه یک شامل محله یک و سه را نیز تحت تاثیر قرار دهد. ناحیه یک از ضلع شمال به بالای اتوبان همت، از ضلع جنوب حد فاصل رودخانه کن بلوار صدرا و ضلع شمال میدان امیر کبیر و بلوار امیر کبیر تا بلوار کاج، از ضلع شرق منتهی به رودخانه کن و میدان المپیک تا دهکده المپیک، و از ضلع غرب منتهی به بلوار کاج تقاطع بلوار امیر کبیر و شمال اتوبان همت است.

۴-۲- تحلیل گروههای ذینفع و الگوی توزیع پیامدهای مثبت و منفی در آنها (برندگان و بازندگان)

در این بخش به بررسی الگوی توزیع پیامدهای مثبت و منفی به تفکیک در میان گروههای ذی نفع احداث بوستان های نواحی یک و چهار خواهیم پرداخت. بر اساس تقسیم بندی ارائه شده در بخش قبل در خصوص دامنه جغرافیایی تاثیرات بوستان کودک، و کاربری های زمین های اطراف این بوستان، گروه های زیر می توان بعنوان مهمترین ذینفعان این اقدام توسعه ای معرفی کرد:

۱- ساکنین مجتمع های گلشن و قدر: همانگونه که پیشتر گفته شد، در غرب بوستان مجتمع مسکونی گلشن متعلق به پرسنل نیروی انتظامی و مجتمع مسکونی در حال ساخت قدر قرار دارند. وجود این بوستان در مجاورت این مجتمع ها می تواند فضای مناسبی برای گذران اوقات فراغت کودکان و نوجوانان خانواده های ساکن در این مجتمع ها فراهم کند. همچنین ممکن است بر مرغوبیت و ارزش واحدهای مسکونی این مجتمع ها تاثیر مثبت یا منفی داشته باشد. البته در صورت تبدیل این بوستان به مکانی پر ازدحام و همچنین مکانی برای تجمع افراد ممکن است پیامدهایی منفی نیز برای این مجتمع ها به همراه داشته باشد. از سوی دیگر در صورتی که بهره برداری از بوستان باعث مراجعه افراد از جاهای دیگر شود ممکن است باعث شلوغی محله شده و آرامش ساکنین مجاور را مختل کند.

۲- ساکنین شهرک زیبادشتک: در شمال بوستان کودک ناحیه یک، منازل مسکونی شهرک زیبا دشتک قرار دارند. براساس مصاحبه های صورت گرفته، این شهرک از جمله قدیمی ترین بخش مسکونی ناحیه بوده و اغلب منازل آن ویلایی می باشند. عمده ساکنین این شهرک از طبقات متوسط به پایین می باشند و از گروه های مختلفی تشکیل شده اند. با توجه به همجواری این شهرک با بوستان کودک، احتمالاً یکی از مهمترین ذینفعان این بوستان، شهرک زیبا دشتک باشد. همچون گروه قبلی این شهرک می تواند از جنبه های مختلفی تحت تاثیر این بوستان قرار گیرد. احداث این

بوستان مکان مناسبی را برای گذران اوقات فراغت و بازی کودکان و نوجوانان ساکنین فراهم خواهد کرد. از سوی دیگر مجاورت بوستان با منازل مسکونی می‌تواند بر ارزش و مرغوبیت منازل مسکونی تاثیرگذار باشد.

۳- کسبه میدان میوه‌تره بار و فروشگاه شهروند: در ضلع شرقی بوستان کودک، میدان میوه‌تره بار و همچنین فروشگاه شهروند قرار دارند. مجاورت بوستان با این مراکز می‌تواند بر فعالیت اقتصادی آنها تاثیر گذار باشد و بعنوان مثال در صورت استقبال شهروندان از بوستان کودک، ممکن است به تبع آن مراجعه به این مراکز نیز بیشتر شده و در نتیجه فعالیت اقتصادی آنها رونق بیشتر یابد. همچنین بوستان کودک با فراهم نمودن مکان مناسبی برای استراحت مشتریان و بازی کودکان همراه آنها، می‌تواند مزیت مناسبی برای این مراکز خرید به حساب آمده و با فراهم نمودن آسایش برای مشتریان، باعث مراجعه بیشتر افراد به این مراکز شود.

۴- پرسنل ناحیه یک شهرداری: ساختمان اداری ناحیه یک شهرداری در مجاورت بوستان و در ضلع شرقی آن قرار دارد. در صورت تبدیل شدن بوستان کودک به مکانی شلوغ و پر سر و صدا ممکن است آرامش محل فعالیت پرسنل ناحیه یک به هم خورده و برای آنها مزاحمت ایجاد شود. همچنین در صورت مراجعه زیاد افراد به این بوستان بویژه با وسایل نقلیه، ممکن است باعث ایجاد مشکل ترافیک شود.

۵- دیگر ساکنین محله دو: به جز شهرک زیبا دشتک و مجتمع‌های مسکونی گلشن و قدر، شهرک‌های مسکونی دیگری نیز در محله دو قرار دارند که احداث این بوستان می‌تواند برای آنها پیامدهای مختلفی همچون فراهم نمودن مکان مناسبی برای باز کودکان و اثر بر مرغوبیت و ارزش منازل مسکونی به همراه داشته باشد.

۶- دیگر ساکنین ناحیه یک: با توجه به قرار گرفتن بوستان کودک در ناحیه یک، ممکن است محلات دیگر این ناحیه نیز تحت تاثیر احداث این بوستان قرار گیرند.

۷- مهد کودک‌های ناحیه یک: بوستان کودک با توجه به فضای مناسبی که برای بازی کودکان فراهم می‌کند، می‌تواند تاثیر مثبتی بر فعالیت مهم کودک‌های ناحیه داشته باشد. بدینگونه که این مهد کودک‌ها، بویژه آنهایی که دارای فضای کافی جهت وسایل بازی کودکان نیستند، می‌توانند در برخی ساعات یا روزها کودکان را به این بوستان آورده و از فضای باز و مطلوب آن و همچنین وسایل بازی موجود در آن استفاده کنند. البته این به شرطی است که قوانین و مقررات موجود و همچنین شهرداری اجازه استفاده مهد کودک‌ها از این بوستان‌ها را داده باشند.

با توجه به توضیحات فوق، مدل مفهومی در نظر گرفته شده برای تحقیق و موقعیت جغرافیایی و ویژگی‌های بوستان کودک، جدول ذینفعان بوستان کودک ناحیه یک و پیامدهای مربوطه را می‌توان به شرح زیر تکمیل کرد:

جدول شماره ۴-۳: جدول شناسایی ذینفعان احداث بوستان کودک ناحیه یک

ردیف	ویژگی‌ها و ابعاد اقدام	تاثیرات احتمالی	ذینفعان
۱	مجاورت با مجتمع‌های مسکونی گلشن و قدر	فراهم نمودن مکان مناسبی برای بازی و اوقات فراغت کودکان و نوجوانان	ساکنین مجتمع‌های مسکونی، شهرداری، نهادهای فرهنگی اجتماعی
		تاثیر بر مرغوبیت و ارزش واحدهای مسکونی مجتمع‌ها	ساکنین مجتمع‌ها، مشاورین املاک

ساکنین مجتمع ها، نهادهای اجتماعی، شورایی و شهرداری	تقویت کنش متقابل و همبستگی اجتماعی خانواده های ساکن در این مجتمع ها		
ساکنین مجتمع ها، نهادهای اجتماعی و نهادهای انتظامی	امنیت (احتمال گردهم آمدن افراد بیکار و یا افراد نابهنجار)		
مشتریان	فراهم نمودن مکانی برای استراحت خریداران و بازی کودکان همراه آنها	مجاورت با میدان میوه تره بار و فروشگاه شهروند	۲
کسبه میدان میوه و تره بار و فروشگاه شهروند	جذب خریداران بیشتر و رونق کسب و کار		
ساکنین شهرک، شهرداری، نهادهای فرهنگی اجتماعی	فراهم نمودن مکان مناسبی برای بازی و اوقات فراغت کودکان و نوجوانان	مجاورت با شهرک زیبا دشتک	۳
ساکنین شهرک، مشاورین املاک	تاثیر بر مرغوبیت و ارزش واحدهای مسکونی		
ساکنین شهرک، نهادهای اجتماعی، شورایی و شهرداری	تقویت کنش متقابل و همبستگی اجتماعی خانواده های ساکن در این شهرک		
ساکنین شهرک، نهادهای اجتماعی و نهادهای انتظامی	امنیت (احتمال گردهم آمدن افراد بیکار و یا افراد نابهنجار)		
پرسنل ناحیه یک شهرداری	شلوغی و سرو صدا ترافیک و کمبود جای پارکینگ	مجاورت با ساختمان ناحیه یک شهرداری	۴
ساکنین محله، شهرداری، نهادهای فرهنگی اجتماعی	فراهم نمودن مکان مناسبی برای بازی و اوقات فراغت کودکان و نوجوانان	قرار گرفتن در محله ۲	۵
ساکنین محله، نهادهای اجتماعی، شورایی و شهرداری	تقویت کنش متقابل و همبستگی اجتماعی خانواده های ساکن در این محله		
ساکنین ناحیه، شهرداری، نهادهای فرهنگی اجتماعی	فراهم نمودن مکان مناسبی برای بازی و اوقات فراغت کودکان و نوجوانان	قرار گرفتن در ناحیه یک	۶
ساکنین ناحیه، نهادهای اجتماعی، شورایی و شهرداری	تقویت کنش متقابل و همبستگی اجتماعی خانواده های ساکن در این ناحیه		
مهد کودکها	تاثیر بر فعالیت مهد کودکهای ناحیه یک	ویژه کودکان و نوجوانان بودن	۷
شهرداری منطقه ۲۲	بالا بردن احساس رضایت از عملکرد شهرداری منطقه	اجرا توسط شهرداری	۸
ساکنین محله، شهرداری، نیروی انتظامی	احتمال تضاد بین استفاده کنندگان از بوستان کودک	قرار گرفتن در محله ای با جمعیتی دارای پایگاه اجتماعی اقتصادی ترکیبی	۹

۳-۴- گروه‌های مورد مطالعه

گروه‌های مورد مطالعه با توجه به محدوده جغرافیایی تأثیر اقدام توسعه ای و همچنین ذینفعان آن تعیین می‌شوند. بر اساس مرزهای جغرافیایی تأثیر احداث بوستان کودک ناحیه یک و تأثیرات احتمالی آن بر ذینفعان، گروه‌های متعددی از شهروندان، کسبه و کارکنان سازمانها و نهادها؛ و ...، گروه‌های مورد مطالعه این پروژه را تشکیل می‌دهند. هرچند کل منطقه ۲۲ و حتی کل شهر تهران نیز از برخی ابعاد(همچون ابعاد زیست محیطی) تحت تأثیر این اقدام توسعه قرار می‌گیرند، اما از آنجا که نواحی مورد نظر فاصله بیشتری با بوستان دارند، احداث آن، تأثیر کمتری بر آنها خواهد گذارد. همچنین از آنجا که بوستان مورد نظر هنوز به بهره‌برداری نرسیده است، و طبیعتاً ساکنین این نواحی اطلاع چندانی از احداث این بوستان ندارند، پیشنهاد می‌شود که پس از بهره‌برداری و شروع فعالیت بوستان در صورت نیاز این محدوده نیز مورد مطالعه قرار گیرد. گروه‌هایی که برای ادامه مطالعه در نظر گرفته شده‌اند به شرح زیر می‌باشند:

جدول شماره ۴-۴: گروه‌های مورد مطالعه برای شناسایی تأثیرات احتمالی بوستان کودک ناحیه یک

ردیف	گروه مورد مطالعه	شیوه مطالعه
۱	کارشناسان طراح و مجری بوستان کودک	مصاحبه
۲	کارشناسان مربوطه در شهرداری	مصاحبه
۳	اعضای شورایی محله دو	مصاحبه
۴	ساکنین مجتمع‌های مسکونی گلشن و قدر	پرسشنامه
۵	ساکنین شهرک زیبا دشتک یک	پرسشنامه
۶	ساکنین محلات دیگر ناحیه یک	پرسشنامه
۷	مدیریت فروشگاه شهروند	مصاحبه
۸	فروشنندگان و کسبه میدان میوه و تره‌بار	مصاحبه
۹	خریداران و مراجعه کنندگان به میدان میوه تره‌بار و فروشگاه شهروند	پرسشنامه
۱۰	مدیریت و پرسنل ناحیه یک شهرداری	مصاحبه
۱۱	مدیران مهد کودک‌های ناحیه یک	مصاحبه
۱۲	مشاورین املاک	مصاحبه

ب) دامنه یابی تاثیرات بوستان کودک ناحیه ۴

برای شناسایی دامنه تاثیرات احداث بوستان نیز، فعالیت‌های زیر انجام پذیرفت:

جدول شماره ۴-۱: فعالیت‌های مرحله دامنه یابی تاثیرات اقدام توسعه ای (بوستان کودک ناحیه چهار)

شرح فعالیت	فعالیت
مطالعه نقشه منطقه و موقعیت مکانی بوستان‌ها	مطالعات اسنادی
اعضای شوراییاری محله برخی از ساکنین محدوده	مصاحبه‌ها
مشاهده محدوده احداث بوستان و کاربری زمین‌های اطراف آن و مسیرهای تردد اطراف محدود احداث بوستان	مشاهدات میدانی

۴-۱- تعیین مرزهای جغرافیایی تاثیرات و مشخصات آنها

با توجه به اینکه بوستان کودک مورد مطالعه در پیکان‌شهر قرار گرفته است و پیکان‌شهر مجموعه مجتمع‌های مسکونی محصور در یک دیوار می‌باشد که حتی برای آن درب ورودی تعبیه شده است، انتظار می‌رود تاثیرات این بوستان کودک محدود به پیکان‌شهر باشد. با این وجود برای اطمینان، در این مرحله کل محله ۸ ناحیه ۴ را

نیز بعنوان گستره جغرافیایی تاثیرات بوستان کودک در نظر می‌گیریم. براین اساس در مجموع محدوده‌های جغرافیایی تاثیرات این بوستان را می‌توان به صورت زیر نمایش داد:

۱- محدوده مجاور بوستان کودک: همانگونه که در تشریح کاربری‌های زمین‌های اطراف بیان شد، بوستان کودک ناحیه چهار در درون پیکان شهر قرار گرفته است. به عبارت دیگر؛ اهالی پیکان شهر که در مجاورت بوستان قرار دارند اولین گروهی هستند که تحت تأثیر آن قرار می‌گیرند. این بوستان از سمت شمال به مهد کودک ناحیه محدود می‌شود؛ از جنوب به مرکز خرید محله که شامل چند فروشگاه در دو ردیف قائم و همچنین فضای باز مقابل آنهاست. ضلع جنوبی به شکل اریب به انتهای خیابان شرقی محدود می‌شود و راه خروجی شهرک و همچنین راههای دسترسی به سایر خیابانها در آن واقع شده است. قسمت غربی پارک نیز به انتهای پیکان شهر منتهی می‌شود و با دیوار محصور شده است. همچنین در قسمت شرقی مجتمع های مسکونی قرار دارند که بلواری دوطرفه نیز بین مجتمع ها و پارک واقع شده است. بنابراین می‌توان گفت اولین گروه‌هایی که از این بوستان تاثیر می‌پذیرند بچه های مهد کودک، همسایگان و مرکز خرید مجاور بوستان در پیکان شهر می‌باشند.

۲- پیکان شهر: دومین محدوده تاثیرات بوستان کودک، کل پیکان شهر می‌باشد. با توجه به بررسی‌های صورت گرفته تنها بوستان کودک موجود در پیکان شهر همین بوستان می‌باشد. لذا انتظار می‌رود کلیه ساکنین از این بوستان استفاده کرده و تحت تاثیر پیامدهای آن قرار گیرند.

۳- محله هشت: همانگونه که ذکر شد، محدوده احداث بوستان از لحاظ تقسیمات شهری در محله ی هشت ناحیه چهار قرار دارد؛ اما بدلیل محصور بودن شهرک پیکان شهر، بیشترین تاثیر بوستان کودک بر ساکنین این شهرک خواهد بود و برغم قرار گرفتن آزاد شهر به لحاظ تقسیمات شهری در محله ی هشت، این شهرک کمتر از پیکان شهر تحت تأثیر بوستان کودک خواهد بود. با این وجود جهت اطمینان در این مرحله از تحقیق، کل محله ۸ شامل پیکان شهر، آزاد

شهر و .. را نیز بعنوان سومین گستره جغرافیایی تاثیرات بوستان کودک در نظر می‌گیریم. محله ی هشت، شامل پیکان شهر و آزادشهر می‌باشد. شهرک پیکانشهر و در حاشیه آن شهرک آزاد شهر در سال ۱۳۴۸ شکل گرفته است که اکثر پرسنل شرکت ایران خودرو در آن ساکن بوده اند. جمعیت فعلی این محله حدود ۱۲ هزار نفر می‌باشد. محله ۸ از شمال به اتوبان همت از جنوب به اتوبان تهران کرج و از شرق به مرز شرقی دریاچه و بوستان جنگلی چیتگر و از غرب نیز به دیوار شرقی باغ گیاه شناسی محدود می‌شود. در این محله بوستان های صفا و سرو نیز وجود دارند.

۴-۲- تحلیل گروههای ذینفع و الگوی توزیع پیامدهای مثبت و منفی در آنها(برندگان و بازندگان)

در این بخش به بررسی الگوی توزیع پیامدهای مثبت و منفی به تفکیک در میان گروههای ذی نفع احداث بوستان های نواحی یک و چهار خواهیم پرداخت. بر اساس تقسیم بندی ارائه شده در بخش قبل در خصوص دامنه جغرافیایی تاثیرات بوستان کودک، و کاربری‌های زمین‌های اطراف این بوستان، گروه‌های زیر را می‌توان بعنوان مهمترین ذینفعان این اقدام توسعه‌ای معرفی کرد:

۱- ساکنین مجتمع‌های مسکونی واقع در ضلع شرقی بوستان کودک: روبروی ضلع شرقی بوستان کودک، چند مجتمع مسکونی قرار دارند که حدفاصل آنها و بوستان یک بلوار دوطرفه است. چنانچه بوستان کودک همراه با پیامدها و تاثیرات خاصی بوده است، احتمالاً، ساکنین این مجتمع‌ها اولین گروهی باشند که این پیامدها، تاثیر گرفته باشند. وجود بوستان در مجاورت این مجتمع‌های مسکونی از یکسو می‌تواند مکان و فضای مناسبی برای بازی و گذران اوقات فراغت کودکان و نوجوانان خانواده‌های ساکن در این مجتمع‌ها فراهم کند. همچنین می‌تواند فضایی برای ملاقات و همنشینی و مصاحبت خانواده‌ها بویژه مادران ساکن در این مجتمع‌ها مهیا کند. اما از سوی دیگر چنانچه این بوستان به علت بازی و حضور کودکان باعث ایجاد سر و صدا شده باشد، ممکن است به برهم زدن آرامش همسایه ها منجر شده باشد. همچنین چنانچه این بوستان به مکانی برای تجمع افراد بیکار یا اوباش تبدیل شده باشد، ممکن است امنیت ساکنین این مجتمع‌ها را تحت تاثیر قرار داده باشد. بدیهی است در صورت وجود این موارد منفی، ارزش واحدهای مسکونی این مجتمع‌ها هم ممکن است با کاهش مواجه شده باشد.

۲- مهد کودک مجاور بوستان: در شمال بوستان کودک، یک مهد کودک قرار دارد. وجود بوستان کودک در مجاورت این مهد، هم پیامدهای مثبت به همراه خواهد داشت و هم پیامدهای منفی. از یکسو این بوستان می‌تواند فضای باز مناسبی برای بازی کودکان مهد فراهم کند. اما چنانچه حضور کودکان دیگر در این بوستان همراه با سرو صدا باشد، آرامش مهد کودک مختل شده و ممکن است بر مرغوبیت این مهد تاثیر منفی داشته باشد.

۳- مرکز خرید محله: در ضلع جنوبی بوستان کودک، مرکز خرید محله متشکل از چند فروشگاه وجود دارد. احتمال می‌رود این بوستان از یکسو مکان مناسبی برای استراحت و بازی کودکان خریداران مرکز خرید فراهم کرده باشد و از سوی دیگر باعث مراجعه خریداران بیشتر به این مراکز خرید و در نتیجه رونق فعالیت اقتصادی آن شده باشد.

با توجه به توضیحات فوق، مدل مفهومی در نظر گرفته شده برای تحقیق و موقعیت جغرافیایی و ویژگی‌های بوستان کودک، جدول ذینفعان بوستان کودک ناحیه چهار و پیامدهای مربوطه را می‌توان به شرح زیر تکمیل کرد:

جدول شماره ۴-۳: جدول شناسایی ذینفعان احداث بوستان کودک ناحیه چهار

ردیف	ویژگی‌ها و ابعاد اقدام	تأثیرات احتمالی	ذینفعان
۱	مجاورت با مجتمع‌های مسکونی	فراهم نمودن مکان مناسبی برای بازی و اوقات فراغت کودکان و نوجوانان	ساکنین مجتمع‌های مسکونی، شهرداری، نهادهای فرهنگی اجتماعی
		تأثیر بر مرغوبیت و ارزش واحدهای مسکونی مجتمع‌ها	ساکنین مجتمع‌ها، مشاورین املاک
		تقویت کنش متقابل و همبستگی اجتماعی خانواده‌های ساکن در این مجتمع‌ها	ساکنین مجتمع‌ها، نهادهای اجتماعی، شوراییاری و شهرداری
		امنیت (احتمال گردهم آمدن افراد بیکار و یا افراد نابهنجار)	ساکنین مجتمع‌ها، نهادهای اجتماعی و نهادهای انتظامی
۲	مجاورت با مهد کودک	تأثیر بر فعالیت مهد کودک	مهد کودک
۳	مرکز خرید محله	فراهم نمودن مکانی برای استراحت خریداران و بازی کودکان همراه آنها	مشتریان
		جذب خریداران بیشتر و رونق کسب و کار	کسبه مرکز خرید
۴	قرار گرفتن در پیکان شهر ناحیه ۴	فراهم نمودن مکان مناسبی برای بازی و اوقات فراغت کودکان و نوجوانان	ساکنین شهرک، شهرداری، نهادهای فرهنگی اجتماعی
		تقویت کنش متقابل و همبستگی اجتماعی خانواده‌های ساکن در این شهرک	ساکنین شهرک، نهادهای اجتماعی، شوراییاری و شهرداری

۴-۳- گروه‌های مورد مطالعه

گروههای مورد مطالعه با توجه به محدوده ی جغرافیایی تأثیر اقدام توسعه ای و همچنین ذینفعان آن تعیین می شوند. گروههای مورد مطالعه در خصوص بوستان کودک ناحیه چهار نیز متأثر از جغرافیای تأثیر و گروههای ذینفع خواهند بود، اما با توجه به قرار گرفتن این بوستان در داخل شهرک پیکان شهر و کم بودن ارتباط با سایر محلات و نواحی، بیشترین گروههای مورد مطالعه شامل مجاور بوستان خواهند بود. این گروهها عبارتند از:

جدول شماره ۴-۴: گروههای مورد مطالعه برای شناسایی تاثیرات احتمالی بوستان کودک ناحیه چهار

ردیف	گروه مورد مطالعه	شیوه مطالعه
۱	کارشناسان مربوطه در شهرداری	مصاحبه
۲	اعضای شورایی	مصاحبه
۳	افراد و خانواده‌های حاضر در بوستان کودک	مصاحبه
۴	مدیر مهد کودک	مصاحبه
۵	کسبه مرکز خرید	مصاحبه
۶	مشتریان مرکز خرید	پرسشنامه
۷	ساکنین مجتمع های مسکونی شرق بوستان	پرسشنامه
۸	ساکنین پیکان شهر	پرسشنامه
۹	اهالی محله ۸	پرسشنامه
۱۰	مشاورین املاک	مصاحبه
۱۱	نیروی انتظامی	مصاحبه